

Romantik Kıskançlık: Kapsamlı Bir Derleme

Romantic Jealousy: A Comprehensive Review

 Nazlı Karakoçoğlu¹, Derya Hasdağ²

¹Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Kayseri

²Ankara Üniversitesi, Ankara

ÖZ

Romantik kıskançlık, ilişkilerin sonlanması, şiddet davranışlarının ortaya çıkması gibi pek çok yıkıcı sonuca yol açabilmektedir. Buna karşın, uluslararası alanyazında yaklaşık otuz yıldır çalışılan romantik kıskançlığın Türkiye'deki psikoloji alayazımında yeterli ilgiyi görmediği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle makalede, konuyla ilgili gerçekleştirilecek sonraki çalışmalara fikir vereceği düşüncesiyle romantik kıskançlığı çeşitli yönleriyle ele almak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda makalede ilk olarak kıskançlık ve romantik kıskançlıktan söz edilmektedir. Ardından kıskançlığa dair çeşitli kuramsal açıklamalara, kıskançlığın tetikleyicilerine ve ifade biçimlerine yer verilmiştir. Bunları, uluslararası ve Türkiye alanyazımından kıskançlıkla ilgili yapılmış çalışma örnekleri izlemektedir. Son olarak, elde edilen bilgiler doğrultusunda bazı uygulama ve araştırma önerilerine yer verilmiştir. İncelenen çalışma bulgularına göre, evrensel bir duygu olmasına karşın kıskançlık deneyiminde kültürlerarası farklılıklar vardır. Ayrıca, makale kapsamında incelenen çalışmaların da gösterdiği gibi, romantik kıskançlığın dinamiklerinin ortaya konması, daha iyi anlaşılması ve yıkıcı sonuçlarının önüne geçilebilmesi için uluslararası alanyazında ve Türkiye'de daha fazla çalışmaya gereksinim vardır.

Anahtar sözcükler: Kıskançlık, kişilerarası ilişkiler, yakın partner şiddeti

ABSTRACT

Jealousy in a romantic relationship can have destructive consequences, such as ending relationships and leading to violent behaviors. Despite being heavily studied internationally for nearly three decades, it has not received sufficient attention in Turkish psychology literature. From this point of view, this article aims to address romantic jealousy from various perspectives, with the intention of providing ideas for future studies on the subject. The article discusses jealousy in a romantic relationship, taking various theoretical explanations into account to understand its triggers and forms of expression. It also includes the findings of various studies on jealousy in the international and Turkish literature. Finally, the article provides application and research suggestions based on the information obtained. According to the results of the reviewed studies, although jealousy is a universal emotion, there are intercultural differences in the experience of jealousy. As demonstrated by the reviewed studies, further research is necessary in both international literature and Türkiye to fully comprehend the dynamics of romantic jealousy and prevent its destructive consequences.

Keywords: Jealousy, interpersonal relations, intimate partner violence

Giriş

Romantik ilişkiler sağladıkları psikolojik ve duygusal doyumun yanı sıra, kıskançlık nedeniyle olumsuz ve çekişmeli durumlara da yol açabilmektedir. Romantik partnere yönelik kıskançlık, sadece onu hisseden veya ifade eden kişiyi değil, kişinin partnerini ve onun duygu durumunu da etkilemektedir. Romantik kıskançlık intihar, cinayet gibi çok sayıda ölümcül sonuca yol açabilmektedir (Martínez-León ve ark. 2017). Örneğin, Filipinler'de yapılan bir çalışmada katılımcıların %17'si yakın partner şiddetinin tetikleyicisi olarak romantik kıskançlığı göstermiştir (Ansara ve Hindin 2009). Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ulusal Şiddet Ölümleri Raporlama Sistemi (NVDRS) veri tabanından yararlanılarak yürütülen bir çalışmada, ergenlerde yakın partner cinayetlerinin en önemli nedenlerinden birinin kıskançlık olduğu belirlenmiştir (Adhia ve ark. 2019). Türkiye'den elde edilen veriler de yakın partner cinayetlerinin %45'inin temelinde sadakatsizlik, namus ve romantik kıskançlığın olduğunu göstermektedir (Toprak ve Ersoy 2017). Dahası, kıskançlık nedeniyle gerçekleştirilen şiddet eylemleri, yeterince olumsuz algılanmayarak aşkın bir ifadesi olarak değerlendirilebilmektedir (Makepeace 1981, Puente ve Cohen 2003, Vandello ve Cohen 2008). Puente ve Cohen'in (2003) yürüttüğü çalışmada, bu bilgiyle tutarlı olarak katılımcılar, kıskançlık nedeniyle karısına istismar uygulayan bir erkeğin istismar uygulamayan bir erkeğe kıyasla karısını daha çok sevdiğini belirtmişlerdir.

Aktarılan bilgiler, romantik kıskançlığın dinamiklerini ve çıktılarını ortaya koymanın hem halk sağlığı hem de akademik açıdan oldukça önemli olduğunu düşündürmektedir. Buradan hareketle bu makalenin amacı, romantik ilişkilerin sonlanmasında ve kadın cinayetlerinin yaşanmasında önemli etmenlerden biri olan romantik kıskançlığı (Milroy 1995, Carson ve Cupach 2000, Martínez-León ve ark. 2017, Sümer 2017, Toprak ve Ersoy 2017) incelemektir. Başka bir ifadeyle, bu makaleyle romantik kıskançlığı anlamak, onunla ilişkili değişkenleri ortaya koymak, gelecekte yapılacak araştırmalara yönelik önerilerde bulunmak ve böylece kısmen de olsa kıskançlıkla ilgili olarak yaşanan ilişki sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak istenmektedir. Makaleyle ayrıca, uluslararası alanyazında kendine henüz yaklaşık otuz yıldır yer bulan (White ve Mullen 1989, Melamed 1991, Pines 1992, Guerrero ve ark. 1995, Sharpsteen 1995, Guerrero 1998, Carson ve Cupach 2000) romantik kıskançlığa akademik ya da kişisel düzeyde ilgi duyanların yararlanabileceği bir kaynak ortaya koymak da hedeflenmiştir. Belirtilen amaçlar doğrultusunda aşağıda ilk olarak kıskançlık ve romantik kıskançlıktan söz edilmektedir. Ardından kıskançlığa dair çeşitli kuramsal açıklamalara, kıskançlığın tetikleyicilerine ve ifade biçimlerine yer verilmiştir. Bunları, kıskançlıkla ilgili uluslararası ve Türkiye’de yapılmış çalışma örnekleri izlemektedir. Son olarak, elde edilen bilgiler doğrultusunda bazı uygulama ve araştırma önerilerine yer verilmiştir.

Kıskançlık

Kıskançlığın birçok farklı tanımı olsa da bu tanımlar çeşitli noktalarda kesişmektedir. Bu noktalar; 1-) İki bir ilişkiye dâhil olan hayali veya gerçek bir rakip, 2-) Rakibin varlığı nedeniyle tehdit algılanması, 3-) Tehdidin yaratmış olduğu kaybetme korkusudur (White 1981a, Salovey ve Rodin 1986, Brehm 1992, Pines 1998). Genel bir tanım yapılacak olursa kıskançlık, gerçek veya hayali bir rakip nedeniyle sahip olunan ilişkiyi kaybetme tehdidinden kaynaklanan olumsuz bir duygusal deneyimdir (Salovey ve Rodin 1988, Hupka 1991, Parrott ve Smith 1993). Kıskançlığı en iyi tanımlayan üç duygu ise; incinme, öfke ve korkudur (Guerrero ve Andersen 1997). DeSteno ve Salovey’e göre (1994) kıskançlığın asıl unsuru, kişinin kaybedebileceği bir ilişkisi ve bu ilişkiyi elinden alabilecek bir rakibin olmasıdır. Kıskançlığın romantik kıskançlık, kardeş kıskançlığı, çocuk-ebeveyn kıskançlığı, arkadaş ve iş arkadaşlığı kıskançlığı gibi pek çok türünden söz edilebilir.

Kıskançlığın sıklıkla haset duygusuyla karıştırıldığı görülmektedir (Parrott ve Smith 1993, Kim ve Hupka 2002). Bu noktada, haset duygusuna ve onun kıskançlıkla olan farklılıklarına değinmek yararlı olabilir. Kıskançlık, bir nesneyi veya genellikle bir insanla kurulan ilişkiyi üçüncü bir varlık nedeniyle kaybetme düşüncesini içerirken; haset, kişinin hak edilmemiş bir eksiklik yaşadığına dair değerlendirmesini içerir (Ben-Ze’ev 2010). Hasette başkasının sahip olduğu bir şeye duyulan arzu söz konusuysen kıskançlıkta kendimize ait olarak gördüğümüz bir şeyi/birini elde tutma veya yeniden kazanma arzusu söz konusudur (Sanders 2014). Daha basit bir ifadeyle, kıskançlıkta hâlihazırda sahip olunan bir şeyin başka birine kaptırılmasına yönelik bir korku söz konusuysen, hasette birey bir başkasının sahip olduğu bir şeyi elde etmek istemektedir. Buradan yola çıkarak, kıskançlığın özellikle romantik kıskançlık temelinde düşünüldüğünde üç kişilik bir ilişkiyle (kişinin kendisi, ilişki içinde olduğu kişi ve ilişkiyi kaybetme riskini doğuran rakip), hasedin ise iki kişilik bir ilişkiyle (kişinin kendisi ve elde etmek istediği şeye sahip olan kişi) ilgili olduğu ifade edilebilir (Spielman 1971).

Romantik Kıskançlık

Kıskançlığın daha özgül bir türü olan romantik kıskançlık, benlik saygısının kaybını veya benlik saygısı tehdidi içeren, bir çift ve hayali veya gerçek bir rakip arasındaki romantik çekim algısıyla ortaya çıkan düşünceler, duygular ve eylemler bileşeni olarak tanımlanabilir (White ve Mullen 1989). Romantik kıskançlığın nasıl teşvik edildiği, ne sıklıkta hissedildiği ve bu duruma tepki olarak hangi davranışların kabul edildiği gibi konularda kültürler arası farklılıklar görülmektedir (Hupka 1991, Puente ve Cohen 2003). Romantik kıskançlığa yönelik algıların kültürler arasında farklılık göstermesi, kıskançlığın tezahürlerinin de farklılaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Örneğin, 1960’lardan itibaren Batı kültürlerinde kıskançlık, modası geçmiş bir cinsel ahlakla, ataerkil değerlerle ve bireysel özgürlüğe saldırı ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Guero ve Andersen 1997). Öte yandan, bireyin kendisine ait olarak gördüğü bir şeyi duygusal olarak değerli ve şiddet içeren davranışları meşrulaştırma aracı olarak gördüğü namus kültürlerinde ise kıskançlıktan kaynaklanan şiddet, haklı ve meşru görülmektedir (Puente ve Cohen 2003). Ayrıca, bu kültürlerde benlik imajı ve sosyal itibar arasındaki ayırım bireyci kültürlerdeki kadar net değildir (Kim ve ark. 1994). Bu nedenle, eril namus kodunun kadının sadakati tarafından oluşturulduğu namus kültürlerinde yaşanan bir ihlal, erkek ve aile için bir tehdit oluşturur (Baldry ve ark. 2013). Böylece, namusun korunması gerekçesiyle gerçekleştirilen kadına yönelik şiddet, kadınlar üzerinde yeniden kontrol sağlamaya hizmet eder (Cihangir 2013).

Araştırmacılara göre, kıskançlık deneyimi tüm kültürler için geçerli olsa da kıskançlığa yol açan koşullar kültürler arasında farklılıklar göstermektedir (Clanton ve Smith 1977, Hupka 1981, White ve Mullen 1989). Russell'a göre (1957) kıskançlık, ataerkil toplum düzeninin sorunsuzca işlemesine hizmet etmektedir. Diğer bir ifadeyle, ataerkil toplumlarda kıskançlık, erkeğin mülkiyetini koruyabilmesine hizmet ederken aynı zamanda kadının aileyi bir arada tutmasında bir araç olarak da kullanılmaktadır (Guerrero ve Andersen 1997). Kıskançlık en çok katı cinsiyet rollerini içeren, kadının evlilik aracılığıyla bir mülkiyet hakkı olarak görüldüğü ve sosyal statü için önemli kabul edildiği kültürlerde karşımıza çıkmaktadır (Whitehurst 1977, Hupka ve Ryan 1990). Örneğin Watts (1958), Hıristiyan ve Yahudi kültürlerinde, zinanın mülkiyet haklarının ihlali olarak görülmesi nedeniyle kıskançlığın teşvik edildiğini öne sürmektedir. Bu kültürlerde kıskançlık ahlaki değerlerle etkileşime girerek, insanların evlilik dışı cinsel ilişkileri önlemesini umdukları bir mekanizma görevi görmektedir. Bu bilgilere karşın, kıskançlığın yaygın olmadığı kültürlerden de söz edilmektedir. Örneğin Hupka (1981), evliliğe ve bireysel mülkiyet haklarına az değer veren, cinsel deneyimleri ve yakın ilişkileri ulaşılabilir gören ve genetik çocuk sahibi olma ihtiyacını barındırmayan kültürlerin daha düşük düzeyde kıskançlığa sahip olduğunu ifade etmektedir. Nitekim yukarıda da değinildiği gibi, çağdaş toplumlarda özellikle 1960'lardaki feminizm hareketinin de etkisiyle kıskançlığa yönelik bakış açısı değişmeye başlamıştır (Guerrero ve Andersen 1997). Clanton ve Smith'in (1977) aktardığına göre ise kıskançlık, modern toplumlarda yeni neslin yeni günahı haline gelmiştir.

Romantik kıskançlığı duygular bağlamında incelediğimizde genel olarak öfke, hayal kırıklığı, güvensizlik, şanssızlık, çaresizlik, üzüntü, keder, utanç ve aşağılanma gibi çeşitli duyguların karışımı olarak değerlendirilebilir (Salovey ve Rothman 1991). İlişkili olduğu bu duygularla tutarlı olarak romantik kıskançlığın çeşitli şiddet davranışlarına yol açtığı ve oldukça önemli sonuçları olduğu bilinmektedir. Bu sonuçları tartışmadan önce, arada kıskançlığın olası kaynaklarına ilişkin bazı psikolojik açıklamalar sunulmuştur.

Kıskançlığı Açıklayan Psikoloji Kuramları

Bağlanma Kuramı

Bağlanma kuramına göre yaşamın ilk dönemlerinde bebek ve bakım veren arasındaki ilişkinin kalitesine bağlı olarak gelişen bağlanma boyutları, bireyin gelecekteki romantik ilişkilerinde ve kıskançlıkla ilgili düşünce, duygu ve davranışlarında belirleyici bir role sahiptir (Hazan ve Shaver 1987). Kuram, insanların erken çocukluktan itibaren kazandıkları bağlanma stillerini güvenli, kaygılı-kararsız ve kaçınan olmak üzere üç boyutta sınıflandırır (Ainsworth ve ark. 1978, Hazan ve Shaver 1987). Buna göre kaçınan bağlanan bireyler, yakınlıktan ve romantik partnerlerine bağlı olmaktan rahatsızlık duyma ve duygusal mesafeyi tercih etme eğilimindedirler. Kaygılı bağlananlar, yakınlık ve mevcut ilişkiyi korumak için güçlü bir istek duyarken partnerin varlığına ve partnere verilen değere ilişkin yoğun endişe ve güvensizlik hissetme eğilimindedirler. Güvenli bağlanan bireyler ise başkalarıyla yakınlaşmayı görece kolay bulurlar. Ayrıca, terk edilmekten ya da biriyle yakınlaşmaktan dolayı endişe duyma eğilimleri azdır.

Yapılan çalışmalar kıskançlığın güvensizlik ve belirsizlikle pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir (McIntosh 1989, Afifi ve Reichert 1996, Parker 1997). Bağlanma kaygısı yüksek bireylerin başkalarının onayına daha fazla bağımlı oldukları düşünüldüğünde, kıskançlığı ve onun getirisi olan olumsuz duyguları daha fazla yaşayacakları tahmin edilebilir (Curun ve Çapkın 2014). Nitekim araştırmalar, güvenli bağlanan bireylerin genellikle düşük düzeyde kıskançlık sergilediklerini ve ilişkilerinde partnerleriyle açıkça tartışmak gibi yapıcı stratejiler kullandıklarını; kaygılı bağlananların yüksek düzeyde kıskançlık sergilediklerini ve partnerlerini gözetim altında tutmak gibi işlevsiz tepkiler verdiklerini bildirmişlerdir (Hazan ve Shaver 1987, Collins ve Read 1990, Radecki-Bush ve ark. 1993, Buunk 1997, Sharpsteen ve Kirkpatrick 1997, Guerrero 1998). Kaçınmacı bağlanan bireylerin ise düşük düzeyde kıskançlık sergiledikleri, öfke ve suçlamalarını partnerleri yerine rakiplerine yöneltme eğiliminde oldukları görülmüştür (Wegner ve ark. 2018, Richter ve ark. 2022). Bağlanma stillerine dair gözlenen bu farklılıklar, kaygılı bağlananların olumsuz benlik algıları ve başkalarına olan bağımlılıklarıyla; kaçınmacı bağlananların ise olumlu benlik algıları ve yakınlıktan kaçınmalarıyla açıklanabilir (Griffin ve Bartholomew 1994).

Evrimsel Psikoloji Yaklaşımı

Evrimsel psikoloji yaklaşımı, insanların doğal seçim, cinsel seçim ve eşini koruma amacıyla içgüdüsel süreçler doğrultusunda motive olduklarını öne sürmektedir. Yaklaşımına göre, erkeğin babalığından emin olmak istemesi ve eşini elde tutma çabaları, kıskançlık ve sahiplenme için biyolojik temel oluşturmakta ve kıskançlığı kültürel olarak evrensel hale getirmektedir (Buss 1988, Daly ve Wilson 1988). Bu görüşe göre, erkekler daha fazla yavruya sahip olmalarını sağlayan çoklu dölleme yoluyla üreme potansiyellerini artırabilirler (Buss 1988, Daly ve Wilson

1988). Ancak, dişiler de benzer bir üreme stratejisi uygularlarsa erkeklerin babalık durumu belirsizleşir ve genetik olarak kendilerine ait olmayan çocukları yetiştirme riskiyle karşı karşıya kalırlar (Buss 1988). Başka bir ifadeyle, bir erkek ancak diğer erkeklerin dişiye ulaşmasını engelleyerek babalığını garanti altına alabilir. Böylece, bu söz konusu belirsiz babalık ihtimali erkekleri farklı stratejilere, kıskançlığa, öfkeye ve sahiplenici davranışlara yönlendirebilir (Guerrero ve Andersen 1997).

Evrimsel bakış açısı, kadınların kıskançlıklarını erkeklerinkinden farklı bir biçimde temellendirir. Buna göre, gebelik ve emzirme gibi süreçler sebebiyle kadınların üreme olanakları erkeklere göre daha sınırlıdır. Bu, onları erkeklere kıyasla daha seçici hale getirmektedir (Walters ve Crawford 1994). Bu nedenle, kadınlar erkeklerin sağlık, gençlik ve fiziksel çekiciliğinden ziyade kaynaklarına ve sadakatine odaklanmalıdır (Buss 1988, Kenrick ve Trost 1989). Kadınların özellikle uzun vadeli ilişkilerine yönelik bir tehdidin kıskançlığa yol açabileceğini ileri süren araştırmacılara göre, bu kıskançlıkta daha çok ilişkisel, duygusal ve ekonomik kaynakların kaybına yönelik tehditler öne çıkmaktadır (Buss 1988, Kenrick ve Trost 1989, Kenrick ve Keefe 1992, Greenlees ve McGrew 1994).

Tüm bu açıklamalara karşın, kıskançlığın evrimsel açıklamasına yönelik çeşitli eleştiriler mevcuttur. İlk olarak, genellikle eş bir başkasıyla ilişki kurduktan sonra ortaya çıktığı için kıskançlığın koruma stratejisi olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır (Guerrero ve Andersen 1997). Ayrıca, insanlığın modern toplumsal yaşantıda çeşitli içgüdüsel davranışlarını baskılayarak onlara büyük oranda uyum sağladığı gerçeği de evrimsel açıklamanın geçerliliğini sorgulatmaktadır (Guerrero ve Andersen 1997).

Psikodinamik Yaklaşım

Psikodinamik yaklaşıma göre, ödipal dönemde çocuklar cinselliğin ilk canlanmalarını yaşarlar ve cinsel dürtülerini karşı cinsten en yakın olan kişiye (genellikle anne ya da baba) yöneltirler. Ancak bu durumda daha büyük ve daha güçlü bir rakip olarak, aynı cinsten en yakın olan kişiyle de karşı karşıya kalırlar. Çocuk yetişkinliğe eriştiğinde, üçüncü bir kişinin romantik ilişkisini tehdit etmesi durumunda, çocuklukta bu deneyimi tetiklenir ve kıskançlık ortaya çıkar (Freud 1923). Ek olarak, bu yaklaşıma göre dürtüler, korkular, istekler ve travmatik anılar gibi bilinç dışına itilmiş öğeler kıskançlığın harekete geçmesinde etkin bir rol oynamaktadır (Pines 1998). Freud (1923) kıskançlığı; yarışmacı ya da normal kıskançlık, yansıtılmış kıskançlık ve sanrısız kıskançlık olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Normal kıskançlıkta birey, kendisi için önemli olan bir şeyi rakip olarak gördüğü kişiye kaptırıldığını düşünerek acı çeker. Yansıtılmış kıskançlıkta, herkesin aldatma eğilimine sahip olduğu ve yansıtmanın bu dürtüyü bastırmada bir baş etme yöntemi olarak kullanıldığı varsayılır. Sanrısız kıskançlık ise bastırılmış aldatma dürtüsünün paranoya türüdür ve burada kıskançlık nesnesi bireyle aynı cinstendir.

Freud'a göre (1923) sanrısız kıskançlığın temel nedeni, çocukluk döneminde aynı cins ebeveyne duyulan ilginin bastırılarak yetişkinlikte karşı cinse yöneltilmesi ve bu eşcinsel dürtünün bastırılıp çarpıtılarak ortaya çıkmasıdır. Bu yaklaşıma yapılan eleştirilerden biri, erken dönem çocukluk yaşantılarının kıskançlığın oluşumundaki rolüne fazla vurgu yapılması ve ilişkinin dinamikleri gibi mevcut etmenlerin yeterince vurgulanmamasıdır (Pines 1998). Bir diğer eleştiri ise daha çok bilinç dışına odaklanılarak kıskançlığı ortaya çıkaran ve sürdürmeye yardımcı olan bilinçli beklentiler ve olayların yeterince vurgulanmamasıdır (Pines 1998).

Kişilerarası İlişkiler Kuramı

Kıskançlık, Sullivan (1953) tarafından ortaya atılan kişilerarası ilişkiler kuramında da kendine yer bulmuştur. Sullivan'a (1953) göre kıskançlık, bireyin yetersizlik duygularının tetiklendiği durumların etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, birey kendisinden daha iyi olduğuna inandığı bir üçüncü kişi tarafından ilişkisinin bitirileceğine yönelik bir inanca sahip olduğunda kıskançlık ortaya çıkmaktadır (Sullivan 1953).

Örneğin, heteroseksüel bir ilişkide, bir erkeğin kendisinden daha iyi olduğuna inandığı bir arkadaşı ve partneri tanışıp yakınlaşmaya başladığında erkek kıskançlık hissetmeye başlar. Bu durumda, yetersizlik duyguları tetiklenen kişi, arkadaşının kendisinden daha iyi olduğuna inanarak ve arkadaşı ile partneri arasındaki ilişkinin de daha iyi olacağını varsayarak kıskançlık duymaya başlayacaktır (Mathes 1992). Bununla birlikte, Sullivan (1953), kıskançlığın yaş ve olgunlaşmayla birlikte azaldığını ileri sürmüştü ve bunu, olgun bir bireyin aynı anda birden fazla yakın ilişkiyi sürdürebilmenin zorluğunun bilincinde olmasıyla açıklamıştır.

Sistemik Yaklaşım

Evrimsel yaklaşımda olduğu gibi sistematik yaklaşımda da kıskançlığın işlevsel bir rolü vardır (Elbaum 1981). Kıskançlık romantik bir ilişkinin içindeki dinamiklerin çıktısıdır ve ilişkideki sorun ya da sorunları

yansıtmaktadır (Barker 1987, Pines 1998, Çapkin 2012). Bu yaklaşıma göre önemli olan kıskançlığı ortaya çıkaran ve sürdüren güçlerdir. Bu nedenle asıl odaklanılması gereken birey değil, bireyin bir parçası olduğu üst düzey sistem, yani ilişkidir (Pines 1998). Bu doğrultuda kıskançlık, ilişkiye ne yönde hizmet ettiği konusunda değerlendirilmesi gereken bir iletişim aracıdır (Dokur ve Profeta 2006).

Bu yaklaşım, evrimsel yaklaşımdan farklı olarak kıskançlığa dair çözüm önerileri de sunmaktadır. Buna göre, kıskançlık yaşayan kişide değişiklik meydana getirebilmek için kişinin ilişki sisteminin değişmesi gerekmektedir (Margolin 1985, Pines 1998). Bu noktada müdahalenin odak noktası, her iki eşteki kıskançlık sorununu sürdürmeye yardımcı olan davranışların değişimiyle tüm sistemde değişim gerçekleştirmektir (Margolin 1985, Pines 1998, Dokur ve Profeta 2006). Sistematik yaklaşım, erken çocukluk dönemindeki yaşantıları ve kıskançlığın bilinç dışı kökenlerini önemsememesi sebebiyle eleştirilmektedir (Pines 1998).

Sosyal Karşılaştırma Kuramı

Sosyal karşılaştırma kuramı, bireylerin benlik saygısını artırmanın bir yolu olarak kendilerini daha az arzu edilen başkalarıyla karşılaştırdıklarını varsaymaktadır (Guerrero ve Andersen 1997). Salovey ve Rodin (1988), kıskançlığın bireylerin sosyal karşılaştırma yapma eğilimleri doğrultusunda romantik ilişkilerde rekabet açısından önemli bir yere sahip olduğunu belirtmektedir. Yapılan bu karşılaştırmalar, bireyin benlik saygısı için ciddi bir tehdit oluşturabilmektedir (Ellis ve Weinstein 1986). Birey, partnerinin başkasına romantik bir ilgi gösterdiğini fark ettiğinde bu kişiyi bir rakip olarak algılayabilir. Algılanan bu rakiple yapılan sosyal karşılaştırmalar, bireyin benlik saygısı için önemli olduğunu düşündüğü, partneri için önemli olduğunu düşündüğü veya genel çekiciliğe dair boyutlar kapsamında gerçekleştirilir (Buunk ve Dijkstra 2004). Belirlenen karşılaştırma boyutuna göre, birey rakibini daha düşük değerlendirirse normalleştirme; kendisini daha düşük değerlendirirse önemini azaltma ve küçümseme gibi farklı stratejik tepkilerde bulunabilir (Buunk ve Dijkstra 2004).

Kıskançlıkla İlişkili Özellikler

Bireysel Özellikler

Benlik Saygısı

Güvensizlik ve düşük benlik saygısının, kişiyi üçüncü bir kişinin varlığından kaynaklanan tehdit algısına karşı daha savunmasız hale getirdikleri için kıskançlığı yordayan temel kişilik özellikleri oldukları düşünülmektedir (Berscheid ve Fei 1977, Francis 1977, White 1981a, Melamed 1991, Sharpsteen 1995). Guerrero (1998), benlik algısı olumsuz olan bireylerin daha fazla kıskançlık yaşadıklarını gözlerken bağlanma kaygısı olan bireylerin ise daha fazla olumsuz duygulanım yaşadıklarını bulmuştur. Mead (1977) de kıskançlığın, benlik saygısına yönelik tehditler doğrultusunda oluştuğunu ifade etmiştir. Ek olarak White (1981a), yetersizlik duyguları yüksek olan kişilerin gerçek ya da hayali bir rakibin varlığında diğerlerine göre benlik saygılarına yönelik daha fazla tehdit algılayacaklarını öne sürmüş ve her iki cinsiyet için de partner olarak yetersiz hissetmenin kıskançlıkla pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur. DeSteno, Valdesolo ve Bartlett (2006) ise yaptıkları deneysel bir çalışmada tehdit edilen benlik saygısının, kıskançlığın birincil aracı olduğunu bulmuşlardır. Aktarılan bilgilerle tutarlı olarak araştırmacılar kıskançlığın, bireyin benlik saygısını geri kazanma çabasında rolü olabileceğini düşünmektedirler (Mathes ve ark. 1985, Nadler ve Dotan 1992, DeSteno ve Salovey 1996b). Yapılan çalışmalar, benlik saygısı azaldıkça kıskançlığın arttığını göstererek (Stewart ve Beatty 1985, Adams 2012, Hamid 2013, Farooq ve ark. 2020, Arpacioğlu ve ark. 2022) araştırmacıların bu düşüncelerini desteklemiştir.

Cinsiyet

Yürütülen çalışmalarda bildirilen kıskançlık durumu, düzeyi, türü, kıskançlığa verilen tepkiler ve onunla baş etme yöntemleri açısından cinsiyetler arası farklılıklar olduğu görülmüştür (Mathes ve Severa 1981, White 1981a, Hansen 1982, Pines ve Aronson 1983, Peretti ve Pudowski 1997). Buna göre, erkekler genellikle cinsel sadakatsizliğe yönelik partner davranışlarını duygusal sadakatsizliğe kıyasla daha rahatsız edici bulurken; kadınlar için tersi geçerlidir (Buss ve ark. 1992, Geary ve ark. 1995, Buunk ve ark. 1996, Hupka ve Bank 1996, Pines ve Friedman 1998, Wiederman ve LaMar 1998, Cann ve ark. 2001, Cramer ve ark. 2001, Demirtaş 2004, Edlund ve Sagarin 2017, Pavela Banai ve ark. 2022). Romantik kıskançlık konusunda cinsiyet farklılıkları olduğunu ortaya koyan çok sayıda araştırma bulgusuna karşın cinsiyetler arasında farklılıkların gözlenmediği (Hupka 1981, White 1981a, Green ve Sabini 2006) bulgular da vardır. Bu çelişkili bulguları açıklayabilmek için Demirtaş'ın (2004) da önerdiği gibi, kıskançlıkta cinsiyet değişkeninin çok boyutlu olarak ele alınması,

kıskançlığın tetikleyicileri, kıskançlığın ifade biçimleri ve kıskançlığa yönelik inançlar gibi boyutlarda cinsiyetler arası farklılıkların ayrıntılı olarak incelenmesi yararlı olabilir.

Bağlanma Stilleri

Yukarıda bağlanma kuramı kapsamında aktarıldığı gibi, kıskançlık ve bağlanma arasındaki ilişki, bireyin sahip olduğu bağlanma boyutuna göre şekillenebilmektedir (Sharpsteen ve Kirkpatrick 1997, Retana ve Sánchez 2008). Kıskançlık ve bağlanma boyutları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalara bakıldığında, kaygılı bağlanma boyutuna sahip bireylerin güvenli bağlanmalara kıyasla daha fazla kıskançlık sergilediği görülmektedir (Hazan ve Shaver 1987, Buunk 1997, Sharpsteen ve Kirkpatrick 1997, Guerrero 1998). Knobloch, Solomon ve Cruz (2001) da kaygılı bağlanma boyutunun duygusal kıskançlık üzerinde doğrudan olumlu bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Söz konusu farklılıklar kaygılı bağlanmanın olumsuz benlik algısıyla, kaçınmacı ve güvenli bağlanmanın ise olumlu benlik algısıyla karakterize edilmesiyle açıklanmaktadır (Griffin ve Bartholomew 1994). Başka bir deyişle, kaygısı yüksek bireylerin benlik saygılarına dair başkalarının onayına bağımlı oldukları düşünüldüğünde kıskançlığı daha fazla deneyimlemeleri anlaşılabilir (Curun ve Çapkın 2014).

Marazziti ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında ise şüphe, kaybetme korkusu ve özgüven gibi kıskançlık boyutları ve kaçınmacı bağlanma boyutu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde Rydell ve Bringle'nin (2007) kıskançlığı türlere ayırarak gerçekleştirdikleri çalışmada da şüpheli kıskançlık yaşamının daha düşük benlik saygısı ve güvensiz (kaygılı ve kaçınmacı) bağlanma boyutlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Bu bulgularla tutarlı olarak gerçekleştirilen bir diğer çalışmada bağlanma kaygısı arttıkça Facebook kıskançlığının da arttığı ve ayrıca, düşük düzeyde güven ve düşük düzeyde bağlanmadan kaçınmanın daha fazla Facebook kıskançlığıyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Hira ve Bhogal 2022).

İlişkisel Özellikler

İlişki Süresi

Alanyazına bakıldığında çeşitli ilişkisel özelliklere bağlı olarak çiftlerin bildirdikleri kıskançlık düzeyinin farklılaştığı görülmektedir. Ancak, elde edilen bulgular çoğunlukla birbiriyle çelişkilidir. Şöyle ki bazı çalışmalarda uzun süreli ilişkileri olan bireylerin daha güçlü kıskançlık bildirdikleri görülürken (Aune ve Comstock 1997, Arnocky ve ark. 2015), bazılarındaysa ilişki süresi ve kıskançlığın negatif ilişkili olduğu görülmektedir (Buunk 1981, Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş ve Dönmez 2006). İlişki süresi ve kıskançlık arasındaki pozitif ilişki, ilişki süresinin uzunluğu doğrultusunda bireylerin ilişkiye yaptıkları yatırıma bağlı olarak kıskançlığın da artacağı şeklinde açıklanmaktadır (White 1981b, Bringle ve Buunk 1985). Bu iki değişken arasındaki negatif ilişki ise ilişkinin süresi uzadıkça partnere olan güven ve partnerin ilişkide kalacağına dair inancın güçlenmesiyle açıklanmaktadır (Perlman ve Duck 1987). Bu noktada ilişki süresi ve kıskançlık arasındaki ilişkinin inceleneceği yeni çalışmalarda ilişkiye duyulan güven ve ilişkiye yapılan yatırım miktarının özellikle dikkate alınması önerilebilir.

İlişki Türü

İlişki türüne bakıldığında, çoğu araştırmada evli olmayan bireylerin evli bireylere kıyasla daha fazla kıskançlık bildirdiği görülmektedir (Buunk 1980, Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş 2004, Arslan 2015). Bu bulgular, evli olmayan bireylerin partnerlerinin bağlılığına daha az güvenmeleriyle ve evli bireylerin eşlerinin ilişki dışı beraberliklerini daha az tehdit edici olarak algulamalarıyla açıklanabilir (Buunk 1980, Perlman ve Duck 1987).

İlişki Doyumu

Alanyazında ilişkiden alınan doyum arttıkça kıskançlık düzeyinin azaldığına dair birçok bulgu vardır (Pines ve Aronson 1983, White ve Mullen 1989, Guerrero ve Eloy 1992, Andersen ve Eloy 1995, Knox ve ark. 1999, Bevan 2013, David ve Roberts 2021). Buna karşın, aksini gösteren bulgular da mevcuttur (Buunk 1981, Buunk 1982, Hansen 1982). İlişki doyumu ve kıskançlık arasındaki pozitif ilişkiye dair bulgular, aldatma veya kıskançlığı tetikleyici durumlar neticesinde ilişkinin tehlikeye girmesiyle birlikte yüksek ilişki doyumuna sahip ve bu doğrultuda ilişkiden daha büyük ödülleri elde eden bireylerin kaybedecek daha çok şeylerinin olmasıyla açıklanmıştır (Buunk 1986).

Durumsal Özellikler

Rakibin Özellikleri

Kıskançlıkla ilgili yapılan çalışmalarda rakibin özelliklerinin de kıskançlığın ortaya çıkmasında ve düzeyinde rol

oynayabileceği görülmüştür (Shettel-Neuber ve ark. 1978, Buunk 1982, Pines ve Aronson 1983). Örneğin Buunk (1982), sosyal beğenirliği düşük ve fiziksel açıdan çekici olmayan rakiplerin kıskançlığı daha çok ortaya çıkardığını bulmuştur. Bu bulguyu, çekici olmayan bir rakibin bireyin benlik saygısını daha çok sarsabileceği şeklinde açıklamıştır. Shettel-Neuber ve arkadaşları (1978) da bu bulguyla paralel olarak, çekici olmayan bir rakibin daha fazla üzüntü ve öfke ortaya çıkardığını bulmuşlardır. DeSteno ve Salovey (1996b) ise kıskançlığın en çok, ihanete uğrayan birey ve rakibin başarılı olduğu alanın yüksek düzeyde ilgili olduğu durumda tetiklendiğini ortaya koymuştur.

Kültür

Kıskançlığın önemli durumsal belirleyicilerinden biri de bireyin içinde yaşadığı kültürdür (Hupka 1981). Whitehurst (1977)'e göre, kıskançlık en çok katı cinsiyet rollerine sahip kültürlerde karşımıza çıkmaktadır. Hupka ve Ryan (1990)'a göre ise kıskançlık en çok evlilik ve mülkiyetin sosyal statü için önemli olduğu kültürlerde görülmektedir. Örneğin Canto ve arkadaşları (2017) Portekiz ve Brezilya'da yaşayan bireylerle gerçekleştirdikleri çalışmada, namusun önemini vurgulayan kültürel normlarla güçlü bir şekilde özdeşleşen erkeklerin, cinsel sadakatsizliği çağrıştıran partner davranışlarından daha fazla rahatsızlık duyduklarını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, ABD'de yaşayan katılımcılarla yürütülen bir çalışmada cinsel sadakatsizliği çağrıştıran partner davranışlarına yönelik kıskançlığın, bireylerin toplulukçu normları benimseme düzeyi tarafından güçlü bir şekilde yordandığı bulunmuştur (Zandbergen ve Brown 2015). Ek olarak, evlilik dışı ilişkiye daha olumlu yaklaşan kültürlerde hem kadınların hem de erkeklerin duygusal aldatılmaya yönelik daha fazla kıskançlık bildirdiği görülmüştür (Buunk ve ark. 1996, DeSteno ve Salovey 1996a). Ancak, kıskançlığın yaygın olmadığı kültürler de mevcuttur. Hupka (1981), evlilik ve mülkiyete az değer veren, cinsel deneyimleri ve yakın ilişkileri ulaşılabilir gören kültürlerde kıskançlığın daha düşük düzeyde görüldüğünü belirtmiştir. Örneğin, çok eşlilik ve eş değiştirme üzerine yapılan çalışmalarda cinsel aldatılmanın bireyde kıskançlığa yol açmadığı bulunmuştur (Mead,1977, Pines ve Aronson 1983).

Kıskançlığın Tetikleyicileri

Kıskançlığın ortaya çıkmasındaki önemli unsurlar arasında bireyin kimlik yapılıması ve benlik algısı yer almaktadır (Metiner 2017). Ayrıca, daha önce de bahsedildiği gibi kıskançlığın alt yapısının bireyin çocukluk dönemi ve geçmiş yaşantılarına bağlı olduğu ifade edilmektedir (Freud 1923, Curun ve Çapkin 2014). Shackelford ve Buss (1997), duygusal kıskançlığın ortaya çıkmasında ilişkisel doyumsuzluk ve aşk duygusunun yitirilmesinin, duygusal ihmallerin, beraber zaman geçirmeye yönelik isteksizliğin, pasif reddedici ve özensiz davranışlarda bulunmanın, saldırgan ve eleştirel iletişime girmenin, belirli bir birey hakkında konuşmaktan kaçınmanın ve kaygılı bir iletişim tarzı benimsenmesinin tetikleyici bir rol oynayabileceğini ortaya koymuşlardır. Cinsel kıskançlık için ise çiftin cinsel yaşamına aykırı olan bazı fiziksel işaretler (örn. partnerin başkasıyla fiziksel yakınlıkta bulunduğuna işaret edebilecek bir koku), cinsel sadakatsizliğin açıklanmasının, cinsel yaşamın alışılmış sıklığının ve biçiminin değişmesinin, artan cinsel ilgi ve duyguların abartılı bir şekilde açığa vurulmasının ve cinsel isteksizlik yaşanmasının tetikleyici olarak değerlendirilebileceği ifade edilmiştir (Shackelford ve Buss 1997).

Pines (1992)'e göre romantik kıskançlığın ortaya çıkışı, bireysel yatkınlık ve tetikleyici bir olay arasındaki etkileşimin sonucudur ve özellikle tetikleyici bir olay yaşanmadığında bireyin kıskançlığa yatkınlığının belirlenmesi pek mümkün değildir. Yukarıda detaylandırıldığı gibi romantik bir ilişkide kıskançlığın belirmesinde rol oynayabilecek çeşitli bireysel, ilişkisel ve durumsal etmenler söz konusudur (Demirtaş 2004). Hatta içinde bulunulan aile yapısı, kültür, ikili ilişkilerdeki deneyimler ve rakip olarak görülen kişinin bireysel özellikleri de kıskançlığın ortaya çıkmasında ve şiddetinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Metiner 2017).

Rakibin özelliklerinin kıskançlık üzerindeki etkilerini inceleyen DeSteno ve Salovey (1996b) kıskançlığın en çok, rakibin başarılı olduğu alanın ihanete uğrayan bireyle yüksek düzeyde ilgili olduğunda tetiklendiğini ortaya koymuşlardır. Kültürel tetikleyicilerle ilgili olarak, Aloyce ve arkadaşları (2023) cinsiyet eşitsizliğini destekleyen bir kültürel yapıya sahip olan Tanzanya'da yaptıkları çalışmada, bir şüphe veya doğrulanmış sadakatsizlik, partnere olan ilginin azalması ve erkek üstünlüğüne meydan okumanın çoğunlukla erkeklerin partner şiddetine dönüşen romantik kıskançlığını tetikleyebileceğini ortaya koymuştur. Kuzey Ekvador'da yaşayan düşük gelirli ve evli çiftlerle yapılan bir çalışmada ise kültürün, kadınların işgücüne katılması ve cinsel birlikteliği reddetmesi nedeniyle erkeklerin aldatma suçlamasında bulunması yoluyla kıskançlığın yakın partner şiddetinin tetikleyicisi olarak işlev görebileceği ve toplum dedikodusu aracılığıyla kadınların hareketlerini ve cinselliklerini kontrol edebileceğini ortaya koymuştur (Buller ve ark. 2023).

Kıskançlığın İfade Biçimleri

Romantik kıskançlık temelde; belirli davranışlar, duygular ve düşüncelerin kombinasyonu olan içsel bileşenleri ve dış dünya tarafından daha net bir şekilde görülebilir olan bazı dışsal bileşenleri içerir (Pines 1992). Acı, öfke, üzüntü, korku, kızgınlık gibi duygular ve içerleme, kendini kıyaslama, kendini ve diğerlerini suçlama, kendine acıma gibi düşünceler kıskançlıkla ilgili içsel bileşenleri oluşturur (Pines 1992). Nefes darlığı, titreme, uyku bozukluğu, mide krampı gibi fiziksel belirtiler de kıskançlıkla ilgili içsel bileşenlerdendir. Umursamama, ağlama, bağırma, mizah kullanma ve şiddet uygulama gibi davranışlar ise dışsal bileşenleri oluşturur (Pines 1992). Söz konusu dışsal bileşenlerin birey tarafından kontrol edilmesi, içsel bileşenlere kıyasla daha kolaydır (Pines 1998).

Kıskançlık ve iletişim arasındaki ilişki üzerine yapılmış araştırmaların bulgularına göre, kıskançlığa verilen iletişimsel tepkilerin ilişkilerde bazı olumlu kritik işlevlere hizmet ettiği görülmektedir (Rusbult ve Buunk 1993). İlk olarak, iletişim kurmak kıskanç bireylerin sahip oldukları ilişkilerindeki veya rakip ilişki hakkındaki belirsizliklerini azaltmalarına yardımcı olabilir. İkincisi, kıskançlık meydana geldikten sonra sahip olunan ilişkiyi sürdürmek veya onarmak için kolaylaştırıcı bir araç olabilir. Ve son olarak iletişim, kıskançlığın yaşanmasının ardından bireyin itibarını kurtarması veya özgüvenini geri kazanması için gereklidir. Böylece, Guerrero ve arkadaşları (1995) kıskançlığın yansımaları ve ifade edilmesine yönelik iletişimsel tepkileri belirlemişler ve şu şekilde sıralamışlardır: Doğrudan iletişim kategorisinde yer alan bütünleştirici iletişim, yıkıcı iletişim, kaçınma/inkâr, şiddetli iletişim/tehdit ve dolaylı iletişim kategorisinde yer alan gözleme /izleme davranışı, telafi edici yenileme stratejileri, manipülatif girişimler, rakiple irtibat kurma ve şiddet davranışı.

Bütünleştirici iletişim, partnerle kıskançlık hakkında doğrudan veya saldırgan olmayan iletişime geçmeye karşılık gelir. Deneyimlenen kıskançlığı açıkça ifade etmek, partnere sorular sormak, partnerle ortak bir karar almaya çalışmak bütünleştirici iletişim tepkilerine örnektir. Yıkıcı etkileşim, partnerle kıskançlık hakkında doğrudan ve saldırgan bir iletişim kurmaya karşılık gelir ve partneri sadakatsizlikle suçlamak, partnere karşı alaycı veya kaba davranmak ve partnerle tartışmak yıkıcı iletişim tepkilerine örnektir. Kaçınma/inkâr; kıskançlık yaratan sorundan, durumdan veya partnerden kaçınmaya odaklanan ve saldırgan olmayan bir iletişime karşılık gelir. Örneğin, bireyin kıskançlık duygularını inkâr etmesi, durumdan etkilenmemiş gibi davranması, partneriyle olan temasını azaltması ve kıskançlığı çağrıştıran durumlardan kaçınması kaçınma/inkâr tepkileridir. Şiddetli iletişim/tehdit ise partneri tehdit etmeyi veya fiziksel şiddete başvurmayı içerir. Rakibini görmeye devam etmesi durumunda partneri ona zarar vermekle tehdit etmek, vuracakmış gibi yaparak partneri korkutmak, itmek veya tokatlamak bu tür tepkilere örnek olarak verilebilir (Guerrero ve ark. 1995). Ancak, yaşanan kıskançlık duygusunu karşıdaki kişiye açık bir şekilde ifade etmek her zaman mümkün değildir. Bu durumda birey, dolaylı bir iletişim içine girmektedir. Söz konusu dolaylı iletişim tepkileri ise şu şekildedir: Gözleme /izleme davranışı, telafi edici yenileme stratejileri, manipülatif girişimler, rakiple irtibat kurma ve şiddet davranışı (Guerrero ve ark. 1995, Guerrero ve Andersen 1997).

Gözleme/izleme davranışı, rakip ilişkiyi öğrenmek veya ona müdahale etmek için tasarlanmış davranışsal stratejilere karşılık gelir. Partneri gözetlemek veya kontrol etmek, rakip bir ilişkiye dair kanıt bulmak için partneri takip etmek, partnerin telefonunu kurcalamak, partnerin sosyal ortamlarda hareketlerini kısıtlamak bu davranışlara örnek olarak verilebilir. Telafi edici yenileme stratejileri, ilişkiyi geliştirmeyi ve/veya kendini daha çekici kılmayı amaçlayan davranışlara karşılık gelmektedir. Örneğin partnere hediye göndermek, fiziksel olarak daha çekici görünmeye çalışmak, partnere çeşitli jestler yapmak, kendini rakiplerinden "daha iyi" göstermeye çalışmak bu tür stratejiler arasındadır. Manipülatif girişimler, partnerde olumsuz duygular uyandırmak veya sorun hakkında iletişim kurma sorumluluğunu değiştirmek amacıyla yapılan hareketlere karşılık gelmektedir. Partneri kıskandırmak için başkalarıyla flört etmek, partnerde suçluluk duygusu uyandırmak, partnerin tepkisini ölçmek amacıyla bir sohbette rakibin adını anmak, birilerinden durum hakkında partnerle konuşmasını istemek bu tür girişimlere örnektir. Rakiple irtibat kurma, bireyin doğrudan rakiple iletişim kurmasını içerir. Rakibe partnerle görüşmeyi kesmesini söylemek, rakibe karşı argo ifadeler kullanmak, rakibe kendi kimliğini açıklamadan ilişki hakkında sorular sormak, rakibin iletişimi kesmesi için partner hakkında olumsuz yorumlar yapmak bu tür davranışlara örnektir. Şiddet davranışı ise şiddeti insanlardan ziyade bir nesneye yöneltmeyi içerir. Özel veya kamusal bağlamlarda olup olmadığına bakılmaksızın kapıları çarpmak, tabakları kırmak, partnerin eşyalarını dışarı atmak bu tür davranışlar arasında yer alır (Guerrero ve ark. 1995).

Romantizmin medyadaki tasvirlerinde aşk genellikle kıskançlık, kontrol ve şiddet bağlamında yer almaktadır. Söz konusu bu tasvirler özellikle kadınları, kontrol davranışlarını yakınlık ve sevgi göstergesi olarak değerlendirmeye teşvik edebilir (Chung 2005, Power ve ark. 2006, Donovan ve Hester 2010, Collins ve Carmody 2011, Bonomi ve ark. 2013, Hayes 2014, Hartwell ve ark. 2015, Papp ve ark. 2017). Romantik kıskançlığın medya tasvirleri ve kıskançlığa yönelik iletişimsel tepkiler üzerine yürütülen bir çalışmada (Frampton ve Linvill 2017)

2002 ile 2014 yılları arasında vizyona giren ve en çok hasılat yapan romantik komedi filmlerindeki romantik kıskançlık türleri ve kıskançlığa verilen iletişimsel tepkilerin içerik analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, en sık tasvir edilen kıskançlık türünün tepkisel kıskançlık olduğu ve en sık verilen iletişimsel tepkinin ise yıkıcı iletişim olduğu görülmüştür. Ek olarak, kadın karakterlerin erkek karakterlere kıyasla rakip odaklı iletişimi daha sık kullandığı görülmüştür. Söz konusu bulgulara karşın, izleyicilerin romantik komedilerdeki tepkisel kıskançlık ve yıkıcı tepkilerden etkilenmesi durumunda, filmleri daha eğlenceli hale getiren bu olguların, ortaya çıkarabilecekleri sonuçlar nedeniyle gerçek dünya ilişkileri için pek de iyi olmayacakları belirtilmiştir (Guerrero ve ark. 2011).

Bireyin kıskançlığını ifade etme şekli, deneyimlediği duygulara bağlı olarak da farklılaşabilir. Guerrero ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, kıskançlık deneyiminin temelinde korku ve öfkenin olduğu ve farklı duygu kombinasyonlarının farklı iletişimsel tepkileri yordadığı bulunmuştur. Örneğin şiddet içeren iletişim, yüksek düzeyde düşmanlık ve düşük düzeyde suçluluk tarafından yordanırken; rakiple iletişim, yüksek düzeyde tutku ve düşmanlık tarafından yordanmıştır. Yapıcı bir tepki olan bütünleştirici iletişim, kızgınlıkla pozitif yönde ilişkiliyken tehdidin yoğunluğu ile negatif yönde ilişkilidir. Buna göre, birey kızgınsa ve kendini pek tehdit altında hissetmiyorsa partneriyle yapıcı bir tartışmaya girme olasılığı yüksektir. Bir diğer yapıcı tepki olan telafi edici yenileme stratejileri, yüksek düzeyde korku-haset ve düşük düzey düşmanlık tarafından yordanmıştır. Bu bulguya göre birey partnerini kaybetmekten korktuğunda, bir rakibe haset duyduğunda ve düşmanlık beslemediğinde, partnerine yönelik sevgisini kanıtlamaya çalışmak ve kendini daha cazip bir hale getirmek gibi davranışlarda bulunma motivasyonuna sahip olabilir.

Kıskançlık, kontrol edildiğinde pek fazla olumsuz etkisi görülmezken kontrol edilememesi durumunda ilişkide ciddi hasarlara neden olabilmektedir (Sümer 2017). Söz konusu olumsuz etkiler bazen davranışlara da yansyarak şiddet içeren eylemlere yol açabilmektedir (Carson ve Cupach 2000). Milroy (1995) yayımlanmış uluslararası raporları incelediği çalışmasında, partnerini kıskançlık nedeniyle öldürmenin en sık görülen cinayet nedenlerinden biri olduğunu ortaya koymuştur. Bahsedilen çeşitli etmen ve durumlar göz önünde bulundurulduğunda, ileride yapılacak araştırmalar, belirsizliğin azaltılması, ilişkinin sürdürülmesi ve şiddetin önlenmesi gibi çıktılardan oluşma süreçlerine odaklanarak kıskançlığı anlamak için iletişimsel tepkilerin araştırılmasına öncelik verebilir.

Kıskançlıkla İlgili Yapılan Araştırmalar

Kıskançlığın evrensel bir duygu (Buss 1988, Daly ve Wilson 1988) olmasının yanı sıra, yapılan birçok araştırma romantik kıskançlığın düzeyi, türü ve onunla baş etme yöntemleri açısından cinsiyet, kültür, benlik saygısı ve bağlanma stili değişkenlerine bağlı farklılıklar olduğunu göstermiştir (Buunk 1981, Pines ve Aronson 1983, Peretti ve Pudowski 1997, Demirtaş ve Dönmez 2006, Retana ve Sánchez 2008, Arnocky ve ark. 2015, Arslan 2015, Zandbergen ve Brown 2015, Canto ve ark. 2017, Farooq ve ark. 2020, David ve Roberts 2021, Aloyce ve ark. 2023).

Yapılan diğer çalışmalar gözden geçirildiğinde, romantik kıskançlığın kişilik özellikleriyle de ilişkisinin incelendiği görülmektedir. Richter ve arkadaşlarının (2022) büyük beşli kişilik özellikleri ve romantik kıskançlık arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada daha yüksek nevrotiklik, daha düşük uyumluluk ve daha düşük açıklık puanına sahip bireylerin daha yüksek romantik kıskançlık bildirdikleri ortaya koyulmuştur. Aktarılan sınırlı miktardaki bilgi, büyük beşli kişilik özellikleri ve romantik kıskançlık arasındaki ilişkiye işaret ediyor olsa da söz konusu ilişkilerin daha iyi anlaşılması için konuyla ilgili yeni araştırmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir.

O'Leary ve arkadaşları (2007) 453 çiftle gerçekleştirdikleri çalışmada, kıskançlığın hem erkekler hem de kadınlar için partnere yönelik şiddetin güçlü bir yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca birçok çalışmada kadınların kıskançlık durumunda akılcı tartışma, ilişkiyi onarmaya çalışma gibi daha yapıcı stratejiler izledikleri; erkeklerin ise bağırma, terk etme ve fiziksel şiddet uygulama gibi daha yıkıcı yöntemlere başvurdukları görülmüştür (Brehm 1992, Mathes 1992, Carson ve Cupach 2000). Collibee ve Furman'ın (2014) çalışmasında kıskançlığın, sürmekte olan cinsel baskıyı artırdığı bulunmuştur. Leisring (2013) ise öfke, öz alma, partnerin dikkatini çekme, kıskançlık ve stresin; duygusal istismarın uygulamasında en yaygın sebepler arasında olduğunu bulmuştur. Sunday ve arkadaşları (2011) da yaptıkları çalışmada, ebeveynleri tarafından fiziksel istismara uğramış yetişkinlerde kıskançlık ve duygu kontrolünün sözel istismar uygulamanın önemli bir yordayıcısı olduğunu belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada ise ilişki içerisinde şiddet uyguladığını bildiren bireylerin diğer bireylere göre daha fazla problematik ilişki dinamikleri, kıskançlık, sözel çatışma ve aldatma gibi davranışlar sergilediklerini ifade ettikleri görülmüştür (Giordano ve ark. 2010). İspanya'da yapılmış bir çalışmada en sık uygulanan şiddet türünün psikolojik şiddet olduğu ve bunu kıskançlık davranışlarının takip ettiği ortaya konmuştur (Sebastián ve ark.

2014). Bu çalışmada çarpıcı bir bulgu olarak, ergenlerin şiddet kullanımının daha çok kıskançlığa; genç yetişkinlerin ise daha çok cinsellikle ilgili etmenlere odaklandığı bulunmuştur. Ek olarak, çalışmada kıskançlık davranışlarının sevgi ve bağlılık göstergesi ve istenen davranışlar olarak algılandığı vurgulanmıştır.

Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye alanyazınında romantik kıskançlıkla ilgili yapılmış en kapsamlı ve önemli çalışmalardan biri Demirtaş (2004) tarafından yazılan doktora tezidir. Bu çalışmada hem Romantik Kıskançlık Ölçeği’nin Türkçeye uyarlanması yapılmış hem de bireysel, durumsal ve ilişkisel değişkenlerin yakın ilişkilerde kıskançlıkla ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda evli olmayan bireylerin evlilere göre, evli olmayan kadınların evli olanlara göre ve evli kadınların evli erkeklere göre kendilerini daha kıskanç bildirdikleri görülmüştür. Demirtaş (2004), evrimsel yaklaşım literatürüyle tutarlı olarak erkeklerin daha çok cinsel kıskançlık duyduklarını, kadınların ise duygusal kıskançlık yaşadıklarını bulmuştur. Benzer şekilde Yerlikaya (2015) da kadınların duygusal sadakatsizlikten, erkeklerin ise sadakatsizliğin tüm türlerinden eşit düzeyde rahatsızlık duydukları sonucuna ulaşmıştır. Söz konusu çalışmada ayrıca, homoseksüel erkeklerin heteroseksüel erkeklere kıyasla duygusal sadakatsizlikten daha çok rahatsızlık duydukları bulunmuştur.

Karakurt’un (2001) çalışmasında ise kıskançlık duygusuyla başa çıkmada güvenli bağlanan bireylerin güvensiz bağlananlara kıyasla daha fazla ilişkilerini koruma eğiliminde oldukları görülmüştür. Ek olarak, bağlanma stillerinin davranışsal kıskançlığı anlamlı düzeyde etkilediği bulunmuştur. Bu bulgu, davranışsal kıskançlığın bağlanma boyutlarının savunmacı stratejileriyle bastırılmasının duygusal ve bilişsel kıskançlığa kıyasla daha zor olmasıyla açıklanmıştır. Toplu-Demirtaş ve arkadaşları (2022) ise yürütmüş oldukları çalışmada, daha fazla kaygılı bağlanma bildiren üniversite öğrencilerinin partnerine güvenmeme, partnerinin sadakatsizliğinden şüphelenme, kıskançlık yaşama ve bu doğrultuda siber flört şiddeti uygulama olasılıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Romantik ilişkilerde Facebook kıskançlığı üzerine yapılan bir derleme makale çalışmasında (Güner ve Karaaziz 2022), Facebook’un istediğini paylaşabilme imkânı sunması ve başkalarına kolayca ulaşabilmeyi sağlaması gibi özellikleri aracılığıyla bireylerin yeni birileri veya eski sevgilileriyle tekrar iletişim kurma riskini doğurduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu durumun, çiftler arasında kıskançlığa ve bu doğrultuda güven sorunlarına, aldatmalara ve ayrılıklara neden olduğu ortaya konmuştur.

Arslan (2015) ise yaptığı çalışmada, çeşitli bireysel ve ilişkisel farklılıkların kıskançlıktaki işlevlerini incelemiştir. Çalışmada romantik kıskançlık ile ilgili psikoloji literatürüne paralel olarak (Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş 2004, Demirtaş ve Dönmez 2006) yaş arttıkça kıskançlığın duygusal yoğunluğunun azaldığı gözlemlenmiştir. Yine alanyazınla tutarlı olarak kadınların kıskançlıkla daha yapıcı şekilde, erkeklerin daha yıkıcı ve antisosyal bir şekilde başa çıktığı bulunmuştur (Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş ve Dönmez 2006). Söz konusu çalışmada ayrıca, bekârların evlilere kıyasla daha yüksek düzeyde kıskançlık yaşadığı (Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş ve Dönmez 2006) bulgusu tekrarlanırken iki grup arasındaki bu farkın sadece tehdit kesin değilken ortaya çıktığı belirlenmiştir. Türkiye’de yapılan başka çalışmalarda da evlilik yılı arttıkça ilişki doyumunun arttığı ve kıskançlık düzeyinin azaldığı görülmüştür (Girgin ve Şık 2018, Arpacioğlu ve ark. 2022).

Güvenir (2019), üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerindeki fiziksel ve psikolojik şiddete yönelik tutumları ile flört şiddetine maruz kalma, cinsiyet, romantik kıskançlık düzeyi, kıskançlığın etkilerine ilişkin görüşler, kıskançlık nedenlerine ilişkin algılar ve kıskançlıkla başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Söz konusu çalışmada, kıskançlık düzeyi yükseldikçe psikolojik flört şiddetine yönelik tutumların pozitif yönde arttığı bulunmuştur. Ayrıca, kıskançlıkla yıkıcı baş etme yöntemlerinin fiziksel flört şiddetini yordadığı ve erkeklerin psikolojik flört şiddetine yönelik olumlu tutumlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, kıskançlığın ilişkilerde olumlu etkileri olduğunu düşünen bireylerin psikolojik flört şiddetine yönelik tutumlarının diğerlerine kıyasla daha olumlu olduğu görülmüştür. Kıskançlığın nedenlerine ilişkin algılar (yetersizlik duygusu ve kaybetme korkusu) ve fiziksel flört şiddeti arasında ise anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik tutumlar ve romantik kıskançlık arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmada (Kaplan ve Tasa 2022), üniversite öğrencilerinin cinsiyet rollerine ilişkin tutumları gelenekselleştikçe romantik ilişkilerinde daha fazla kıskançlık gösterdikleri görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların yaşları arttıkça daha geleneksel bir tutum sergiledikleri ve romantik kıskançlık düzeylerinin arttığı bulunmuştur. Alanyazında yer alan kıskançlık ve yaş arasındaki negatif ilişkiye (Mathes ve ark. 1982, Aylor ve Dainton 2001, Demirtaş 2004) dair bulgularla çelişen bu sonuç, örneklem grupları arasındaki yaş farklılıklarıyla açıklanmıştır. Şöyle ki söz konusu çalışma üniversite öğrencileriyle ve dolayısıyla daha dar bir yaş aralığında gerçekleştirilmişken diğer

araştırmaların daha geniş bir yaş aralığındaki katılımcı gruplarıyla gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Ayrıca, çalışmaların yürütüldüğü dönemlerden kaynaklanabilecek nesiller arası farklılıkların da göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir (Kaplan ve Tasa 2022).

Ökten'in (2016) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada ise bilişsel kıskançlık arttıkça ilişki doyumunun azaldığı, duygusal kıskançlığın artması durumunda ise ilişki doyumunun arttığı görülmüştür. Bilişsel kıskançlığa dair bu bulgu, partnerin sadakatine ilişkin şüphelerin ilişkinin temelini oluşturan güveni zedeleyebileceği, bunun ise ilişkiden alınan doyumunu olumsuz etkileyeceği şeklinde açıklanmıştır (Ökten 2016). Duygusal kıskançlık ve ilişki doyumu arasındaki ilişkinin ise evli çiftlerle gerçekleştirilen araştırmaların ortaya koyduğu "duygusal kıskançlığın ilişki doyumunu azalttığı" yönündeki bulgu ile çeliştiği belirtilerek, aradaki farkın ilişki türünden kaynaklanabileceği ifade edilmiştir (Ökten 2016).

Üniversite öğrencileriyle yürütülen bir başka çalışmada, kadınların romantik ilişkilerinde kıskançlıkla başa çıkarken erkeklerden daha fazla yıkıcı-kaçınan bir iletişim biçimini kullandıkları bulunmuştur (Hoşoğlu ve Sevim 2019). Ek olarak, aldatıldığını bildiren bireylerin romantik ilişkilerinde kıskançlıkla başa çıkarken aldatılmadığını bildirenlere kıyasla daha fazla yıkıcı-kaçınan ve rakip odaklı iletişim biçimini tercih ettikleri görülmüştür.

Akça (2014), üniversite öğrencilerinin kıskançlık ve empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmış ve üniversite öğrencilerinin empatik eğilim düzeyleri arttıkça, yetersizlik nedeniyle yaşanan kıskançlık düzeylerinin azaldığını bulmuştur. Ayrıca, romantik kıskançlıkla baş etmede kadınların yapıcı baş etme yöntemlerini (bağlılık ve konuşma) erkeklere kıyasla daha çok kullandığını tespit etmiştir. Akça bu durumu, Rusbult'un (1987) da belirttiği gibi kadınların ilişkilerini korumaya yönelik eğilimleriyle açıklamıştır. Bu çalışmada ayrıca, kendilerini kıskanç olarak algılayan bireyler, algılamayanlara kıyasla kıskançlığı tetikleyen koşullar altında daha fazla kıskançlık yaşadıklarını bildirmişlerdir. Çimen (2007) de görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerle yürüttüğü çalışmada anlaşarak evlenen bireylerin kıskançlıkla baş etmede konuşma yöntemine daha sık başvurduklarını bulmuştur. Çimen (2007) bu farkın anlaşarak evlenen bireylerin partnerlerini kendileri seçtikleri için, seçimlerinin yanlış olmadığını kanıtlamak amacıyla ilişkiyi koruma çabalarına girmelerinden kaynaklanıyor olabileceğini düşünmüştür.

Aslan Cevheroğlu ve arkadaşları (2022) ise başa çıkma yöntemleri ve kıskançlığı kişilik özellikleri açısından inceledikleri çalışmada, nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerin romantik ilişkilerinde kıskançlık yaşadıklarında yıkıcı-kaçınan bir tepki gösterdiklerini bulmuşlardır. Araştırmacılar bunun nedeninin, nevrotik kişilik özelliğine sahip bireylerin ilişki kurmakta ve ilişkilere bağlanma konusunda zorluk yaşamaları ve gerçekçi olmayan düşünme biçimlerine sahip olmaları olabileceğini belirtmişlerdir (Aslan Cevheroğlu ve ark. 2022). Söz konusu çalışmanın bir diğer bulgusu, açıklık ve yumuşak başlılık kişilik özelliklerine sahip bireylerin kıskançlık durumunda rakip odaklı iletişim tarzını kullandıklarıdır. Bu iletişim tarzında, rakiple doğrudan iletişim kurulabilmekte ve rakip olarak görülen bireyi partnerden uzak durması için uyarma ve rakiple yüzleşme fırsatı söz konusu olmaktadır (Guerrero 2014, Hoşoğlu ve Sevim 2019).

Utkan'ın (2016) romantik kıskançlık ve ilişki inançları arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada, bireylerin "Her şeyi birlikte yapmalıyız." ve "Birbirimizin bütün ihtiyaçlarını karşılamalıyız." gibi faktörler içeren İlişki İnançları Ölçeği'nden aldıkları işlevsel olmayan ilişki inançlarına yönelik puanları arttıkça, kaybetme korkusu nedeniyle kıskançlık düzeylerinin de arttığı bulunmuştur. İşlevsel olmayan ilişki inançları ve kıskançlık arasındaki pozitif ilişki, Türkiye'de yürütülen farklı çalışmalarda da tekrarlanmıştır (Kızıldağ Şahin ve Yerlikaya 2020, Terzi İlhan 2021). Ayrıca, hâlihazırda romantik ilişkisi olduğunu belirten üniversite öğrencilerinin ilişkisi olmayanlara kıyasla hem kıskançlığın tetiklendiği durumlarda daha fazla kıskançlık yaşadıkları hem de akılcı olmayan ilişki inançlarına daha fazla sahip oldukları görülmüştür.

Alpay (2009), evli çiftlerle gerçekleştirdiği çalışmasında eşin bir başkasıyla cinsel birlikteliğine yönelik kıskançlık arttıkça, bağışlamanın alt boyutu olan kaçınma davranışlarının azaldığını ve ilişkiyi düzeltmeye yönelik girişimlerde bulunma eğiliminin arttığını bulmuştur. Güngör-Houser (2009) görücü usulü ve flört ederek evlenen çiftlerle yürüttüğü çalışmada, görücü usulüyle evlenen kadınların flört ederek evlenen kadınlara kıyasla daha fazla romantik kıskançlık yaşadığını ortaya koymuştur. Araştırmacı, görücü usulüyle evlenmiş kadınların daha fazla kıskançlık yaşıyor olmalarının flört ederek evlenenlere kıyasla ilişkilerine daha yüksek düzeylerde yatırım yapmış olmalarından kaynaklanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, görücü usulüyle evlenen kadınlar aynı şekilde evlenmiş erkeklerden daha fazla kıskançlık yaşarken; flört ederek evlenmiş erkekler aynı şekilde evlenmiş olan kadınlara kıyasla daha fazla kıskançlık yaşamaktadır. Araştırmacı bu sonucu, flört ederek evlenmiş erkeklerin evlilikten aldıkları doyum daha yüksek olduğu için bu ödülü kaybetmekten korkuyor olabilecekleri şeklinde açıklamıştır. Nitekim aynı çalışmada, flört ederek evlenen kadın ve erkeklerin görücü usulüyle evlenenlere göre evliliklerinden daha fazla doyum aldıkları bulunmuştur.

Çapkın'ın (2012) evli bireylerin kıskançlık düzeylerinin bağlanma stilleri, kişilik özellikleri ve evlilik doyumuyla ilişkilerini incelediği çalışmasında, kişilik özellikleri alt boyutlarından olan deneyime açıklık ve duygusal kıskançlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Deneyime açık bireylerin duygusal açıdan kıskanç olmaları, sosyal hayatta daha aktif olmalarıyla açıklanmıştır. Ek olarak, kaygılı bağlanma ve bilişsel kıskançlık arasında da anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu ilişki ise bireyin sahip olduğu düşünce ve inançlar doğrultusunda yaşadığı kıskançlık deneyiminde kaygı duygusunun da yer almasıyla açıklanmıştır (Çapkın 2012).

Sonuç

Romantik kıskançlıkla ilgili incelenen araştırmaların bulguları; kıskançlığın kökenleri, ilişkili olduğu etmenler ve sonuçları konusunda önemli bilgiler ve ipuçları ortaya koymaktadır. Örneğin, kıskançlık düzeyinin ilişki süresi (Girgin ve Şık 2018, Arpacıoğlu ve ark. 2022), ilişki türü (Demirtaş 2004), yaş (Aylor ve Dainton 2001, Kaplan ve Tasa 2022) ve kişilik özelliklerine (Çapkın 2012) bağlı olarak değişebildiği görülmüştür. Benzer şekilde, kıskançlığın ifade edilme biçimlerinin cinsiyet (Carson ve Cupach 2000), bağlanma stili (Karakurt 2001) ve benlik saygısı (Adams 2012, Arpacıoğlu ve ark. 2022) gibi bazı bireysel değişkenlere göre farklılaşabileceği tespit edilmiştir. Söz konusu bulgular, kıskançlık deneyiminin daha iyi anlaşılması için yol gösterici olabilir.

Kıskançlığın aile içi şiddetteki rolü, bireyde yarattığı rahatsızlık ve stres, sosyal psikologları kıskançlığın psikolojik boyutlarını ele almaya itmiştir (Pines 1998). Romantik kıskançlığın partner şiddetine ve ilişkilerin sonlanmasına yol açabildiği göz önünde bulundurulduğunda, yapılan ve yapılacak çalışmaların bulgularından yola çıkarak müdahale programları geliştirmek ve önerilerde bulunmak kritik öneme sahiptir. Örneğin, Ruanda ve Uganda'da uygulanan Indashyikirwa ve SASA! müdahale programları ile ilişkiye yönelik sadakat ve dürüstlüğü artırmayı teşvik etmenin romantik kıskançlığın ilişkide çatışma ve şiddete olan etkisini azalttığı; güven ve iletişimi geliştirmenin ise şüpheyi azalttığı görülmüştür (Kwegombe ve ark. 2022). Benzer şekilde Türkiye'de de çiftlere yönelik dürüstlük, güven ve iletişimi geliştirmeye yönelik eğitim ya da müdahale programlarının hazırlanması düşünülebilir. Böylece kısmen de olsa kıskançlık temelli şiddet vakalarının önüne geçilebilir. Ayrıca, müdahale programları kapsamında, çok boyutlu olan romantik kıskançlık kavramının standartlaşmış ölçümlerinin eksikliği ve romantik kıskançlığın biçimleri, cinsiyete dayalı farklılaşmaları ve sonuçları hakkında daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda araştırmalar yapılması da yararlı olabilir.

Literatürde romantik kıskançlık üzerine çok sayıda çalışma olmasına rağmen, bunların çoğu romantik kıskançlığı açıklamak için nedensel etkileri ortaya koyma kapasitesine sahip olabilecek laboratuvar veya saha deneyleri değildir. Bu nedenle, romantik kıskançlığa yönelik deneysel çalışmaların yürütülmesi, geliştirilecek müdahale programları için oldukça elverişli sonuçlar doğurabilir. Örneğin, bilindiği kadarıyla kıskançlığı azaltmak için deneysel müdahaleleri inceleyen ilk çalışmada, kaygılı bağlanmanın yüksek düzeyde kıskançlık ile ilişkili olduğu ve partnerin fiziksel temasta bulunmasının kaygılı bağlanan bireyler için kıskançlığa karşı bir tampon görevi gördüğü ortaya konmuştur (Kim ve ark. 2018). Bu çalışma bulguları doğrultusunda, kıskançlığa yatkın bireylerin ilişki doyumlarını artırmak amacıyla kolayca uygulanabilir olan temas müdahalelerinin önü açılabilir.

Romantik kıskançlık konusunda en sık karşımıza çıkan değişkenlerden biri bağlanma stilleridir ve güvenli bağlanan bireylerin kaygılı ve kaçınan bağlanan bireylere kıyasla kıskançlıkla daha sağlıklı başa çıktıkları görülmektedir (Hazan ve Shaver 1987, Buunk 1997, Sharpsteen ve Kirkpatrick 1997, Guerrero 1998, Wegner ve ark. 2018). Bu doğrultuda hazırlanacak eğitim ya da müdahale programlarının da yararlı olabileceği düşünülmektedir. Bilindiği gibi, bağlanma stilleri ebeveynlik stilleri ile doğrudan ilişkilidir (Hazan ve Shaver 1987). Anne ve baba adaylarına ya da bakım verenlere çocuk yetiştirme konusunda verilecek eğitimlerle kısmen de olsa çocuklarıyla doğru şekilde ilişki kurmaları ve bunun sonucunda çocuklarının güvenli bağlanan bireyler olma olasılığı artırılabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, romantik kıskançlık şiddete varan ölümcül sonuçlara yol açabilmektedir (Harris 2003). Ancak, kıskançlık ve şiddet ilişkisine odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu derleme çalışmasının temel amacı; bu ilişkinin önemini vurgulamak, araştırmacılara bütüncü bir kaynak sunmak ve romantik kıskançlığın potansiyel tehlikelerine dikkat çekmektir. Bu doğrultuda, özellikle erkek onuru, kadın teslimiyeti ve kıskançlıkla ilgili toplumsal kuralların kadına yönelik şiddet uygulanmasında etkili olduğu toplumlarda, aşk ve kıskançlığın şiddeti meşrulaştırma aracı olarak etki ve rollerinin araştırılması önerilmektedir.

Romantik kıskançlıkla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında, tanımı ve kuramsal açıklamaları ile ilgili kapsamlı ve tatmin edici açıklamalara yer veren çalışma sayısı oldukça sınırlıdır (Demirtaş Madran 2008, Curun ve Çapkın 2014, Hoşoğlu ve Sevim 2019). Bu sebeple, alanyazında bu kavrama yönelik daha kapsamlı ve ayrıntılı çalışmalar yapılabilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet; namus kültürü, korumacı cinsiyetçilik ve kıskançlık gibi etmenlerden etkilenen bir uygulamadır (Costa ve ark. 2016). Bu doğrultuda, namus kültürünün ve geleneksel

cinsiyet rollerinin öne çıktığı Türkiye, Portekiz, İspanya, Japonya, Doğu Avrupa ve Güney Amerika gibi ülkelerde romantik kıskançlığa ilişkin yapılacak çalışmalarda kültürler arası farklılıklara odaklanılması da alanyazına önemli katkılar sunabilir.

Araştırma bulgularının büyük bir kısmı, romantik kıskançlıkta önemli cinsiyet farklılıkları olduğunu göstermiştir (Carson ve Cupach, 2000). Buna karşın, cinsiyetler arasında fark olmadığını ortaya koyan bulgular vardır (Green ve Sabini 2006). Bu çelişkili bulguları açıklayabilmek için kıskançlığın tetikleyicileri, kıskançlık ifadeleri, kıskançlıkla ilgili inançlar gibi boyutlarda cinsiyetler arasındaki farklılıkları detaylı bir şekilde incelemek faydalı olabilir.

Romantik kıskançlığın farklı boyutlarının her iki çiftten veri toplanarak incelenmesine ağırlık verilmesi de yararlı olabilir. Kıskançlık, yalnızca bireyin kendisini değil partnerini de etkileyen bir duygudur. Her iki çiftten veri toplanması kıskançlığın yarattığı karşılıklı etkilerin anlaşılmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, bireyin potansiyel bir rakibe maruz kaldığında hangi bilişsel süreçleri izlediğini, rakibin özelliklerine göre yaptığı sosyal karşılaştırmalar sonucunda romantik kıskançlığın hangi kendini koruma mekanizmalarını ortaya çıkardığını inceleyen deneysel çalışmalara da ihtiyaç vardır (Broemer ve Diehl 2004). Farklı ilişki tipleri ve ilişki sürelerine ilişkin yapılmış çalışmaların sınırlılığı göz önünde bulundurulduğunda, bu tür karşılaştırmaları incelemek de iyi olabilir. Ek olarak, üniversite eğitimi almış bireylerin kültürel beklenti ve normlara farklı şekilde maruz kalmış olabilecekleri göz önünde bulundurulduğunda, sosyoekonomik düzeydeki (SED) farklılıklar cinsiyet rolü beklentilerine, kıskançlığa ve sadakatsizliğe verilen tepkileri etkileyebilir (Green ve Sabini 2006). Bu doğrultuda, gelecekteki araştırmalarda sosyoekonomik düzeye göre kıskançlıkta farklılık görülüp görülmeyeceği de incelenebilir.

Kaynaklar

- Adams S (2012) Jealousy in romantic relationships, self-esteem and ego defenses (Doctoral thesis). Melbourne, Victoria University.
- Adhia A, Kernic MA, Hemenway D, Vavilala MS, Rivara FP (2019) Intimate partner homicide of adolescents. *JAMA Pediatr*, 173:571-577.
- Afifi WA, Reichert T (1996) Understanding the role of uncertainty in jealousy experience and expression. *Commun Rep*, 9:93-103.
- Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E, Wall SN (1978) Patterns of Attachment: A Psychological Study of the Strange Situation. New Jersey, Erlbaum.
- Akça MŞ (2014) Üniversite öğrencilerinde romantik kıskançlık ve empatik eğilim arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Sakarya, Sakarya Üniversitesi.
- Aloyce D, Stöckl H, Malibwa D, Peter E, Mchome Z, Dwarumpudi A, Buller AM, Kapiga S, Mshana G (2023) Men's reflections on romantic jealousy and intimate partner violence in Mwanza, Tanzania. *Violence against women*, 29:1299-1318.
- Alpay A (2009) Yakın ilişkilerde bağışlama: Bağışlamanın; bağlanma, benlik saygısı, empati ve kıskançlık değişkenleri yönünden incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Andersen PA, Eloy SV (1995) Romantic jealousy and relational satisfaction: A look at the impact of jealousy experience and expression. *Commun Rep*, 8:77-86.
- Ansara DL, Hindin MJ (2009) Perpetration of intimate partner aggression by men and women in the Philippines: Prevalence and associated factors. *J Interpers Violence*, 24:1579-1590.
- Arnocky S, Pearson M, Vaillancourt T (2015) Health, anticipated partner infidelity, and jealousy in men and women. *Evol Psychol*, 13:1474704915593666.
- Arpacıoğlu S, Dönmez B, Ayık B, Karadere ME (2022) Romantik ilişkilerde kıskançlığın benlik saygısı, empati becerisi, güven, ilişki kalitesi ve çeşitli faktörler üzerinden incelenmesi. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 11:116-124.
- Arslan S (2015) Adult attachment, stage of threat, and romantic jealousy in relation to psychopathological symptoms: Importance of personal characteristics and quality of relationship (Master's thesis). Ankara, Middle East Technical University.
- Aslan Cevheroğlu B, Karakaş E, Can FN, Elmalı E (2022) Examining the methods of coping with jealousy in romantic relationships of university students in terms of personality traits. *Journal of Literature and Humanities*, 69:80-85.
- Aune KS, Comstock J (1997) Effect of relationship length on the experience, expression, and perceived appropriateness of jealousy. *J Soc Psychol*, 137:23-31.
- Aylor B, Dainton M (2001) Antecedents in romantic jealousy experience, expression, and goals. *West J Commun*, 65:370-391.
- Baldry AC, Pagliaro S, Porcaro C (2013) The rule of law at time of masculine honor: Afghani police attitudes and intimate partner violence. *Group Process Intergroup Relat*, 16:363-374.
- Barker RL (1987) *The Green-Eyed Marriage: Surviving Jealous Relationship*. New York, Free Press.

- Ben-Ze'ev A (2010) Jealousy and romantic love. In *Handbook of Jealousy: Theory, Research, and Multidisciplinary Approaches* (Eds L Hart, M Legerstee):40-54. United Kingdom, Blackwell.
- Berscheid E, Fei J (1977) Romantic love and sexual jealousy. In *Jealousy* (Eds G Clanton, LG Smith):101-109. New Jersey, Prentice-Hall.
- Bevan JL (2013) *The Communication of Jealousy*. New York, Peter Lang.
- Bonomi AE, Altenburger LE, Walton NL (2013) "Double crap!" Abuse and harmed identity in *Fifty Shades of Grey*. *J Womens Health*, 22:733-744.
- Brehm SS (1992) *Intimate Relationships*, 2nd ed. New York, McGraw Hill.
- Bringle RG, Buunk B (1985) Jealousy and social behavior: A review of person, relationship, and situational determinants. In *Self, Situations, and Social Behavior: Review of Personality and Social Psychology*, 6th ed. (Ed P Shaver):241-264. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Broemer P, Diehl M (2004) Romantic jealousy as a social comparison outcome: When similarity stings. *J Exp Soc Psychol*, 40:393-400.
- Buller A M, Pichon M, Chevalier C, Treves-Kagan S (2023) The role of gender and romantic jealousy in intimate partner violence against women, a mixed-methods study in Northern Ecuador. *Cult Health Sex*, 25:223-240.
- Buss DM (1988) From vigilance to violence: Tactics of mate retention in American undergraduates. *Ethol Sociobiol*, 9:291-317.
- Buss DM, Larsen RJ, Westen D, Semmelroth J (1992) Sex differences in jealousy: Evolution, physiology, and psychology. *Psychol Sci*, 3:251-255.
- Buunk B (1981) Jealousy in sexually open marriages. *Alternative Lifestyles*, 4:357-372.
- Buunk B (1980) Sexually open marriages: Ground rules for countering potential threats to marriage. *Alternative Lifestyles*, 3:312-328.
- Buunk B (1982) Anticipated sexual jealousy: Its relationship to self-esteem, dependency and reciprocity. *Pers Soc Psychol Bull*, 8:310-316.
- Buunk B (1986) Husband's jealousy. In *Men in Families* (Eds RA Lewis, RE Salt):97-114. Beverly Hills, Sage.
- Buunk BP (1997) Personality, birth order and attachment styles as related to various types of jealousy. *Pers Individ Dif*, 23:997-1006.
- Buunk BP, Dijkstra P (2004) Gender differences in rival characteristics that evoke jealousy in response to emotional versus sexual infidelity. *Pers Relatsh*, 11:395-408.
- Buunk BP, Angleitner A, Oubaid V, Buss DM (1996) Sex differences in jealousy in evolutionary and cultural perspective: Tests from the Netherlands, Germany, and the United States. *Psychol Sci*, 7:359-363.
- Cann A, Mangum JL, Wells M (2001) Distress in response to relationship infidelity: The roles of gender and attitudes about relationships. *J Sex Res*, 38:185-190.
- Canto JM, Alvaro JL, Pereira C, Garrido A, Torres AR, Pereiro M (2017) Jealousy, gender, and culture of honor: A study in Portugal and Brazil. *J Psychol*, 151:580-596.
- Carson CL ve Cupach WR (2000) Fueling the flames of the green-eyed monster: The role of ruminative thought in reaction to romantic jealousy. *West J Commun*, 64:308-329.
- Chung D (2005) Violence, control, romance and gender equality: Young women and heterosexual relationships. *Womens Stud Int Forum*, 28:445-455.
- Cihangir S (2013) Gender specific honor codes and cultural change. *Group Process Intergroup Relat*, 16:319-333.
- Clanton G, Smith LG (1977) *Jealousy*. New Jersey, Prentice-Hall.
- Collibee C, Furman W (2014) Impact of sexual coercion on romantic experiences of adolescents and young adults. *Arch Sex Behav*, 43:1431-1441.
- Collins NL, Read SJ (1990) Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *J Pers Soc Psychol*, 58:644-663.
- Collins VE, Carmody DC (2011) Deadly love: Images of dating violence in the "Twilight Saga." *Journal of Women and Social Work*, 26:382-394.
- Costa N, Gomes H, Almeida T, Pinheiro R, Almeida C, Gondim L et al. (2016) Violence against women: can "jealousy" mitigate the significance of violence. *Estudos de Psicologia*, 33:525-533.
- Cramer RE, Abraham WT, Johnson LM, Mannig-Ryan B (2001) Gender differences in subjective distress to emotional and sexual infidelity: Evolutionary or logical inference explanation? *Curr Psychol*, 20:211-220.
- Curun F, Çapkın M (2014) Romantik kıskançlığın bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması. *Psikoloji Çalışmaları*, 34:1-22.
- Çapkın M (2012) Romantik kıskançlığın, bağlanma stilleri, benlik saygısı, kişilik özellikleri ve evlilik doyumu açısından yordanması (Yüksek lisans tezi). İstanbul, İstanbul Arel Üniversitesi.
- Çimen SE (2007) Görücü usulü ve anlaşarak evlenen bireylerin çeşitli sosyal psikolojik faktörler yönünden karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Daly M, Wilson M (1988) Evolutionary social psychology and family homicide. *Science*, 242:519-524.

- David ME, Roberts JA (2021) Investigating the impact of partner phubbing on romantic jealousy and relationship satisfaction: The moderating role of attachment anxiety. *J Soc Pers Relat*, 38:3590-3609.
- Demirtaş HA (2004) Yakın ilişkilerde kıskançlık (bireysel, ilişkisel ve durumsal değişkenler) (Doktora tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Demirtaş HA, Dönmez A (2006) Jealousy in close relationships: Personal, relational and situational variables. *Turk Psikiyatri Derg*, 17:181-191.
- Demirtaş Madran HA (2008) Duygusal ve cinsel kıskançlık açısından temel cinsiyet farklılıkları: Evrimsel yaklaşım ve süregelen tartışmalar. *Turk Psikiyatri Derg*, 19:300-309.
- DeSteno DA, Salovey P (1994) Jealousy in close relationships: Multiple perspectives on the green-eyed monster. In *Perspectives on Close Relationships*. (Eds AL Weber, J.H Harvey):217-242. Boston, Allyn & Bacon.
- DeSteno DA, Salovey P (1996a) Evolutionary origins of sex differences in jealousy?: Questioning the "fitness" of the model. *Psychol Sci*, 7:367- 372.
- DeSteno DA, Salovey P (1996b) Jealousy and the characteristics of one's rival: A self-evaluation maintenance perspective. *Pers Soc Psychol Bull*, 22:920-932.
- DeSteno D, Valdesolo P, Bartlett MY (2006) Jealousy and the threatened self: Getting to the heart of the green-eyed monster. *J Pers Soc Psychol*, 91:626-641.
- Dokur M, Profeta Y (2006) Aile ve Çift Terapisi. İstanbul, Morpa Kültür Yayınları.
- Donovan C, Hester M (2010) 'I hate the word "victim"': An exploration of recognition of domestic violence in same sex relationships. *Soc Policy Soc*, 9:279-289.
- Edlund JE, Sagarin BJ (2017) Sex differences in jealousy: A 25-year retrospective. In *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 55 (Ed JM Olson):259-302. California, Elsevier Academic.
- Elbaum PL (1981) The dynamics, implications and treatment of extramarital sexual relationships for the family therapist. *J Marital Fam Ther*, 7:489-495.
- Ellis C, Weinstein E (1986) Jealousy and the social psychology of emotional experience. *J Soc Pers Relat*, 3:337-357.
- Farooq A, Irfan S, Farooq S (2020) Relationship between self-esteem, jealousy and anger in emerging adults. *Annals of Social Sciences and Perspective*, 1:67-74.
- Frampton JR, Linvill DL (2017) Green on the screen: Types of jealousy and communicative responses to jealousy in romantic comedies. *South Commun J*, 82:298-311.
- Francis JL (1977) Toward the management of heterosexual jealousy. *J Marital Fam Ther*, 3:61-69.
- Freud S (1923) Certain neurotic mechanisms in jealousy, paranoia, and homosexuality. *Int J Psychoanal*, 4:1-10.
- Geary DC, Rumsey M, Bow-Thomas CC, Hoard MK (1995) Sexual jealousy as a facultative trait: Evidence from the pattern of sex differences in adults from China and the United States. *Ethol Sociobiol*, 16:355-383.
- Giordano PC, Soto DA, Manning WD, Longmore MA (2010) The characteristics of romantic relationships associated with teen dating violence. *Soc Sci Res*, 39:863-874.
- Girgin B, Şık BA (2018) Çatalca'da yaşayan evli bireylerin bağlanma stilleri, romantik kıskançlık düzeyleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişki. *Aydın Sağlık Dergisi*, 4:41-54.
- Green MC, Sabini J (2006) Gender, socioeconomic status, age, and jealousy: Emotional responses to infidelity in a national sample. *Emotion*, 6:330-334.
- Greenlees IA, McGrew WC (1994) Sex and age differences in preferences and tactics of mate attraction: Analysis of published advertisements. *Ethol Sociobiol*, 15:59-72.
- Griffin D, Bartholomew K (1994) Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *J Pers Soc Psychol*, 67:430-445.
- Guerrero LK (1998) Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Pers Relatsh*, 5:273-291.
- Guerrero LK (2014) Jealousy and relational satisfaction: Actor effects, partner effects, and the mediating role of destructive communicative responses to jealousy. *West J Commun*, 78:586-611.
- Guerrero LK, Andersen PA (1997) Jealousy experience and expression in romantic relationships. In *Handbook of Communication and Emotion: Theory, Research, Applications, and Contexts*. (Eds PA Andersen, LK Guerrero):155-188. San Diego, Academic Press.
- Guerrero LK, Eloy SV (1992) Relationship satisfaction and jealousy across marital types. *Commun Rep*, 5:23-41.
- Guerrero LK, Andersen PA, Peter F, Spitzberg BH, Eloy SV (1995) Coping with the green-eyed monster: Conceptualizing and measuring communicative responses to romantic jealousy. *West J Commun*, 59:270-304.
- Guerrero LK, Hannawa AF, Babin EA (2011) The communicative responses to jealousy scale: Revision, empirical validation, and associations with relational satisfaction. *Commun Methods Meas*, 5:223- 249.
- Guerrero LK, Trost MR, Yoshimura SM (2005) Romantic jealousy: Emotions and communicative responses. *Pers Relatsh*, 12:233-252.
- Güner T, Karaaziz M (2022) Romantik ilişkisi bulunan bireylerin Facebook kıskançlığı ve güven algısı üzerine bir derleme. *Pearson Journal*, 7:132-139.

- Güngör-Houser A (2009) Evli bireylerin sahip oldukları iletişim çatışması türü, romantik kıskançlık ve duygusal zekâ düzeylerinin evlilik doyumları üzerine etkisi (Doktora tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Güvenir B (2019) Üniversite öğrencilerinin yakın ilişkilerde şiddete yönelik tutumlarını yordayan değişkenlerin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Ankara, Ankara Üniversitesi.
- Hamid M (2013) The relationship of self-esteem with jealousy in athletes and neurotic patients of Behbahan Province. *Ann Biol Res*, 4:191-195.
- Hansen GL (1982) Reactions to hypothetical jealousy producing events. *Fam Relat*, 31:513-518.
- Harris CR (2003) A review of sex differences in sexual jealousy, including self-report data, psychophysiological responses, interpersonal violence, and morbid jealousy. *Pers Soc Psychol Rev*, 7:102-128.
- Hartwell LP, Humphries TM, Erchull MJ, Liss M (2015) Loving the green-eyed monster: Development and exploration of the jealousy is good scale. *Gender Issues*, 32:245-265.
- Hayes S (2014) *Sex, Love and Abuse: Discourses on Domestic Violence and Sexual Assault*. Basingstoke, Palgrave Macmillan.
- Hazan C, Shaver P (1987) Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers Soc Psychol*, 52:511-524.
- Hira S, Bhogal MS (2022) Predicting Facebook jealousy in romantic relationships: Further support for attachment style and trust. *Curr Psychol*, 41:6166-6169.
- Hoşoğlu R, Sevim S (2019) Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde kıskançlıkla başa çıkma biçimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9:149-179.
- Hupka RB (1981) Cultural determinants of jealousy. *Alternative Lifestyles*, 4:310-356.
- Hupka RB (1991) The motive for the arousal of romantic jealousy: Its cultural origin. In *The Psychology of Jealousy and Envy* (Ed P Salovey):252-270. New York, Guilford Press.
- Hupka RB, Bank AL (1996) Sex differences in jealousy: Evaluation or social construction. *Cross Cult Res*, 30:24-60.
- Hupka RB, Ryan JM (1990) The cultural contribution to jealousy: Cross-cultural aggression in sexual jealousy situations. *Behav Sci Res*, 24:51-71.
- Kaplan N, Tasa H (2022) Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları ile romantik kıskançlıkları arasındaki ilişki. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6:678-691.
- Karakurt G (2001) The impact of adult attachment styles on romantic jealousy. (Doctoral thesis). Ankara, Middle East Technical University.
- Kenrick DT, Keefe RC (1992) Age preferences in mates reflect sex differences in human reproductive strategies. *Behav Brain Sci*, 15:75-91.
- Kenrick DT, Trost MR (1989) A reproductive exchange model of heterosexual relationships: Putting proximate economics in ultimate perspective. In *Close Relationships* (C Hendrick):92-118. California, Sage Publications, Inc.
- Kızıldağ Şahin S, Yerlikaya İ (2020) Yakın ilişkilerde kıskançlık: Akılcı olmayan inançlar ve sosyal yetkinlik beklentisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20:194-204.
- Kim KJ, Feeney BC, Jakubiak BK (2018) Touch reduces romantic jealousy in the anxiously attached. *J Soc Pers Relat*, 35:1019-1041.
- Kim HJJ, Hupka RB (2002) Comparison of associative meaning of the concepts of anger, envy, fear, romantic jealousy, and sadness between English and Korean. *Cross Cult Res*, 36:229-255.
- Kim U, Triandis HC, Kağıtçıbaşı C, Choi SC, Yoon G (1994) *Individualism and Collectivism: Theory, Method, and Applications*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Knobloch LK, Solomon DH, Cruz MG (2001) The role of relationship development and attachment in the experience of romantic jealousy. *Pers Relatsh*, 8:205-224.
- Knox D, Zusman ME, Mabon L, Shriver L (1999) Jealousy in college student relationships. *Coll Stud J*, 33:152-152.
- Kyegombe N, Stern E, Buller AM (2022) "We saw that jealousy can also bring violence": A qualitative exploration of the intersections between jealousy, infidelity and intimate partner violence in Rwanda and Uganda. *Soc Sci Med*, 292:114593.
- Leisring PA (2013) Physical and emotional abuse in romantic relationships: Motivation for perpetration among college women. *J Interpers Violence*, 28:1437-1454.
- Makepeace JM (1981) Courtship violence among college students. *Fam Relat*, 30:97-102.
- Marazziti D, Consoli G, Albanese F, Laquidara E, Baroni S, Dell'Osso MC (2010) Romantic attachment and subtypes/dimensions of jealousy. *Clin Pract Epidemiol Ment Health*, 6:53-58.
- Margolin G (1985) Building marital trust and treating sexual problems. In *Casebook of Marital Therapy* (Ed AS Gurman):271-301. New York, Guilford.
- Martínez-León NC, Peña JJ, Salazar H, García A, Sierra JC (2017) A systematic review of romantic jealousy in relationships. *Terapia Psicológica*, 35:195-204.
- Mathes EW (1992) *Jealousy: The Psychological Data*. Lanham, University Press of America.
- Mathes EW, Severa N (1981) Jealousy, romantic love, and liking: Theoretical considerations and preliminary scale development. *Psychol Rep*, 49:23-31.
- Mathes EW, Adams HF, Davies RM (1985) Jealousy: Loss of relationship rewards, loss of self-esteem, depression, anxiety, and anger. *J Pers Soc Psychol*, 48:1552-1561.

- Mathes EW, Roter PM, Joerger SM (1982) A convergent validity study of six jealousy scales. *Psychol Rep*, 59:143-1147.
- McIntosh EG (1989) An investigation of romantic jealousy among black undergraduates. *Soc Behav Pers*, 17:135-141.
- Mead M (1977) Jealousy: Primitive and civilized. In *Jealousy* (Eds G Clanton, LG Smith):115-127. New Jersey, Prentice-Hall.
- Melamed T (1991) Individual differences in romantic jealousy: The moderating effect of relationship characteristics. *Eur J Soc Psychol*, 21:455-461.
- Metiner S (2017) Beliren yetişkinlik ve yetişkinlik döneminde kıskançlık düzeyi ile bağlanma davranışı, benlik saygısı, duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Maltepe Üniversitesi.
- Milroy CM (1995) The epidemiology of homicide-suicide (dyadic death). *Forensic Sci Int*, 71:117-122.
- Nadler A, Dotan I (1992) Commitment and rival attractiveness: Their effects on male and female reactions to jealousy-arousing situations. *Sex Roles*, 26:293-310.
- O'Leary KD, Smith Slep AM, O'Leary SG (2007) Multivariate models of men's and women's partner aggression. *J Consult Clin Psychol*, 75:752-764.
- Ökten M (2016) Modeling the relationship between romantic jealousy and relationship satisfaction: the mediator roles of rumination, co-rumination and self-compassion (Doctoral thesis). Ankara, Middle East Technical University.
- Papp LJ, Liss M, Erchull MJ, Godfrey H, Waaland-Kreutzer L (2017) The dark side of heterosexual romance: Endorsement of romantic beliefs relates to intimate partner violence. *Sex Roles*, 76:99-109.
- Parker RG (1997) The influence of sexual infidelity, verbal intimacy, and gender upon primary appraisal processes in romantic jealousy. *Women's Studies in Communication*, 20:1-24.
- Parrott WG, Smith RH (1993) Distinguishing the experiences of envy and jealousy. *J Pers Soc Psychol*, 64:906-920.
- Pavela Banai I, Kezić K, Banai B (2022) Sexual and emotional jealousy in relation to the facial sexual dimorphism of a potential rival. *Period Biol*, 124:137-145.
- Peretti PO, Pudowski BC (1997) Influence of jealousy on male and female college daters. *Soc Behav Pers*, 25:155-160.
- Perlman D, Duck S (1987) *Intimate relationships: Development, Dynamics, and Deterioration*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Pines AM (1992) Romantic jealousy: Five perspectives and an integrative approach. *Psychotherapy*, 29:675-683.
- Pines AM (1998) *Romantic jealousy: Causes, Symptoms, Cures*. New York, Routledge.
- Pines AM, Friedman A (1998) Gender differences in romantic jealousy. *J Soc Psychol*, 138:54-71.
- Pines AM, Aronson E (1983) Antecedents, correlates and consequences of sexual jealousy. *J Pers*, 51:108-136.
- Power C, Koch T, Kralik D, Jackson D (2006) Lovestruck: Women, romantic love and intimate partner violence. *Contemp Nurse*, 21:174-185.
- Puente S, Cohen D (2003) Jealousy and the meaning (or non-meaning) of violence. *Pers Soc Psychol Bull*, 29:449-460.
- Radecki-Bush C, Farrell AD, Bush JP (1993) Predicting jealous responses: The influence of adult attachment and depression on threat appraisal *J Soc Pers Relat.*, 10:569-588.
- Retana BE, Sánchez R (2008) El papel de los estilos de apego y los celos en la asociación con el amor adictivo. *Psicología Iberoamericana*, 16:15-22.
- Richter M, Schlegel K, Thomas P, Troche SJ (2022) Adult attachment and personality as predictors of jealousy in romantic relationships. *Front Psychol*, 13:861481.
- Rusbult CE (1987) Responses to dissatisfaction in close relationships: The Exit-Voice Loyalty-Neglect Model. In *Intimate Relationships: Development, Dynamics, and Deterioration* (Eds D Perlman, SW Duck):209-237. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Rusbult CW, Buunk BP (1993) Commitment processes in close relationships: An interdependence analysis. *J Soc Pers Relat*, 10:175-204.
- Russell B (1957) *Why I Am Not a Christian and Other Essays on Religion and Related Subjects*. New York, Simon and Schuster.
- Rydell RJ, Bringle RG (2007) Differentiating reactive and suspicious jealousy. *Soc Behav Pers*, 35:1099-1114.
- Salovey P, Rodin J (1986) The differentiation of social-comparison jealousy and romantic jealousy *J Pers Soc Psychol*, 50:1100-1112.
- Salovey P, Rodin J (1988) Coping with envy and jealousy. *J Soc Clin Psychol*, 7:15-33.
- Salovey P, Rothman A (1991) Envy and jealousy: Self and society. In *The Psychology of Jealousy and Envy* (Ed P Salovey):271-286. New York, Guilford Press.
- Sanders E (2014) *Envy and Jealousy in Classical Athens: A Socio-psychological Approach*. New York, Oxford University Press.
- Sebastián J, Verdugo A, Ortiz B (2014) Jealousy and violence in dating relationships: gender-related differences among a Spanish sample. *Span J Psychol*, 17:E94.
- Shackelford TK, Buss DM (1997) Cues to infidelity. *Pers Soc Psychol Bull*, 23:1034-1045.
- Sharpsteen DJ, Kirkpatrick LA (1997) Romantic jealousy and adult romantic attachment. *J Pers Soc Psychol*, 72:627-640.
- Sharpsteen DJ (1995) The effects of relationship and self-esteem threats on the likelihood of romantic jealousy. *J Soc Pers Relat*, 12:89-101.
- Shettel-Neuber J, Bryson JB, Young LE (1978) Physical attractiveness of the "other person" and jealousy. *Pers Soc Psychol Bull*, 4:612-615.

- Spielman PM (1971) Envy and jealousy: An attempt at clarification. *Psychoanal Q*, 40:59–82.
- Stewart RA, Beatty MJ (1985) Jealousy and self-esteem. *Percept Mot Skills*, 60:153-154.
- Sullivan HS (1953) *The Interpersonal Theory of Psychiatry*. New York, Routledge.
- Sunday S, Kline M, Labruna V, Pelcovitz D, Salzinger S, Kaplan S (2011) The role of adolescent physical abuse in adult intimate partner violence. *J Interpers Violence*, 26:3773–3789.
- Sümer S (2017) Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, romantik kıskançlık ve ilişki doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Gaziantep, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Terzi İlhan S (2021) Üniversite öğrencilerinin romantik ilişki inançları ile romantik kıskançlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10:447-463.
- Toplu-Demirtaş E, Akcabozan-Kayabol NB, Araci-Iyiyaydin A, Fincham FD (2022) Unraveling the roles of distrust, suspicion of infidelity, and jealousy in cyber dating abuse perpetration: An attachment theory perspective. *J Interpers Violence*, 37:NP1432-NP1462.
- Toprak S, Ersoy G (2017) Femicide in Turkey between 2000 and 2010. *PLoS ONE*, 12:e0182409.
- Utkan HB (2016) Üniversite öğrencilerinde romantik kıskançlık ile romantik ilişki inançları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek lisans tezi). Adana, Çukurova Üniversitesi.
- Vandellos JA, Cohen D (2008) Culture, gender, and men's intimate partner violence. *Soc Personal Psychol Compass*, 2:652–667.
- Walters S, Crawford CB (1994) The importance of mate attraction for intrasexual competition in men and women. *Ethol Sociobiol*, 15:5-30.
- Watts AW (1958) *Nature, Man and Woman*. New York, New American Library.
- Wegner R, Roy ARK, Gorman KR, Ferguson K (2018) Attachment, relationship communication style and the use of jealousy induction techniques in romantic relationships. *Pers Individ Dif*, 129:6–11.
- White GL (1981a) A model of romantic jealousy. *Motiv Emot*, 5:295-310.
- White GL (1981b) Some correlates of romantic jealousy. *J Pers*, 49:129-147.
- White GL, Mullen PE (1989) *Jealousy: Theory, Research, and Clinical Strategies*. New York, Guilford Press.
- Whitehurst RN (1977) Jealousy and American values. In *Jealousy* (Eds G Clanton, LG Smith):136–239. New Jersey, Prentice-Hall.
- Wiederma MW, LaMar L (1998) "Not with him you don't!": Gender and emotional reactions to sexual infidelity during courtship. *J Sex Res*, 35:288-297.
- Yerlikaya YG (2015) Evrimsel kıskançlıkta cinsiyet farkları: Cinsel yönelim, cinsiyet rolleri ve ilişki deneyimlerinin etkisi. (Yüksek lisans tezi). İstanbul, Doğu Üniversitesi.
- Zandbergen DL, Brown SG (2015) Culture and gender differences in romantic jealousy. *Pers Individ Dif*, 72:122–127.

Yazarların Katkıları: Çalışmaya önemli bir bilimsel katkı sağlandığı ve makalenin hazırlanmasında veya gözden geçirilmesinde yardımcı olunduğu tüm yazar(lar) tarafından beyan edilmiştir.

Danışman Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Finansal Destek: Bu çalışma için finansal destek alındığı beyan edilmemiştir.

Teşekkür: Yazarlar, çalışma hakkındaki değerli geri bildirimleri ve makalenin İngilizce yazım sürecindeki katkıları için Doç. Dr. Ahmet Çoymak'a şükranlarını sunarlar.

Authors Contributions: The author(s) have declared that they have made a significant scientific contribution to the study and have assisted in the preparation or revision of the manuscript

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: No conflict of interest was declared.

Financial Disclosure: No financial support was declared for this study.

Acknowledgments: The authors would like to express their gratitude to Assoc. Prof. Ahmet Çoymak for his valuable feedback on the study and his contributions to the English writing process of the article